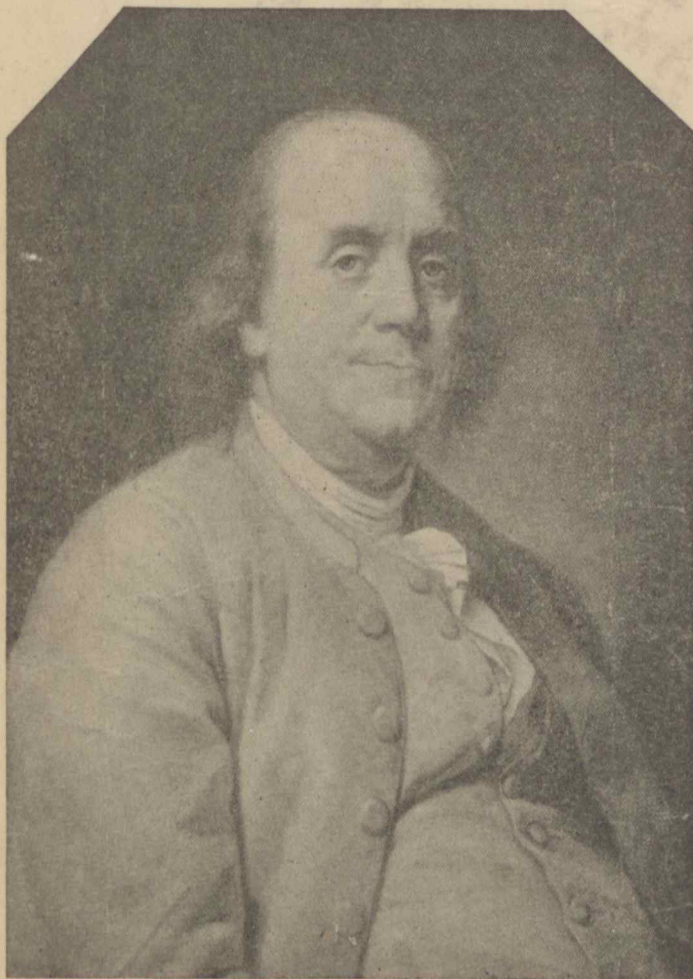


# ŠVIESĀ

LIEPA-RUGPIŪTIS-RUGSĒJIS, 1949



No. 3

*BENJAMIN FRANKLIN*  
1706-1790

# “ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers  
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

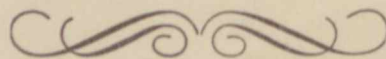
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York,  
under the Act of March 3, 1879.

## TURINYS

A-Bomba ir Blaivusis Protas . . . . .	75
Naujas Rytojus. Eilėraštis. S. Tautvydas . . . . .	76
Džiovos Gydymas su Streptomycinu. J. J. Kaškiaučius, M. D. . . . .	77
Žvilgsnis į Vakarus. Eilėraštis. Teofilis Tilvytis . . . . .	78
Penki Metai Nuo Lietuvos Išlaisvinimo. D. M. Solomskas . . . . .	79
Vatikanas—Nacizmo Rėmėjas. Avro Mencheten . . . . .	82
Nauji Atradimai Lituanistikos Srityje. Prof. P. Pakarklis . . . . .	87
Kaukazas. Eilėraštis. A. Puškinas . . . . .	88
Didysis Demokratijos Pionierius. Kazys Steponavičius . . . . .	89
Puškinas ir Rusų Klasikinė Literatūra. A. Jegolinas . . . . .	92
Homero Ilijada ir Odisėja. Dr. Antanas Petrika . . . . .	94
Daina apie Praeitį. Eilėraštis. Antanas Jonynas . . . . .	100
Vis Tas Siausmas—Kad Jį Griausmas. Eil. Jonas Kaškaitis . . . . .	101
Nemačiusiai Audros. Eilėraštis. J. Macevičius . . . . .	101
Joničio Takas. Apysaka. P. Bažovas . . . . .	102
Nauji Namai Antkalny. Eilėraštis. A. Churginas . . . . .	108
Rikša Li. Eilėraštis. R. Baranikas . . . . .	108



# ŠVIESA

## The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00  
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros  
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakomingsasis redaktorius: A. Bimba.

No. 3

Liepa-Rugpjūtis-Rugsėjis (July-August-September), 1949

Metai XVI

## A-BOMBA IR BLAIVUSIS PROTAS

Tikiu—mašinos jūsų nuožmės ir galingos  
Gal būt atomo bombos žemę suardys.  
Bet mano paprasta galva manyti linkus,  
Kad karą pasaulyj baigs protas ir širdis.

— Teofilis Tilvytis.

Beveik jau viskas paruošta: atomines bombas masiškai gaminame ir dedame į sandėlius; greičiausius lėktuvus joms nunešti dirbame ir tobuliname. Reikia tik progos tais lėktuvais tas bombas nunešti ir išmėtyti ant socialistinės žemės miestų. Pirmiausia nuo žemės paviršio turi būti nušluoti Maskva, Leningradas, Stalingradas, net septyniasdešimt penki parinkti didžiūsiai ir svarbiausi industriniai centrai. Bet mes žinome, kad to neužteks. Taip pat su žeme sulygint reikės dar Varšavą, Bucharestą, Budapeštą. Labai galimas daiktas, kad prisieis apsidirbti ir su Paryžium, ir su Roma, ir su Stockholmu, ir su Kopenhagenu. Apskaitoma, jog reikės bėgiu poros trumpų savaičių iš šios ašarų pakalnės ant visados išvaryti keturiasdešimt milijonų žmonių!

Tada pasaulyje turėsime "ramybę" visiems "geros valios žmonėms"...

Taip ne tik galvoja, bet atvirai ir drąsiai kalba komercinės spaudos redaktoriai ir rašytojai, vadai ginkluotų jėgų, karaliai pramonės ir finansų, radijo komentatoriai ir dvasininkai. Laukiame tik progos. Ir ta proga, jie teigia, turėtų būti dabar. Dabar dar "mūsų priešas" tebėra silpnas. Jis dar neturi atominės bombos. Jis dar "tebelaižo" arba tebegydo

pereito karo padarytas žaizdas. Apsidirbkime su juo dabar...

Bet pakyla *blaivusis protas* ir sako: Sustokite, nusiraminkite su tuo savo pasiutimu. Keturiasdešimt milijonų gyvybių yra brangus daiktas. Europos milijonai dar nepamiršo milijonų, kuriuos nušlavė hitlerinė pavietrė. Čia pat Amerikoje dar gailiai tebeverkia šimtai tūkstančių motinų ir tėvų savo mylimųjų sūnų, kritusių pereitam kare. Paprastieji žmonės karo nenori. Paprastieji žmonės ištroškę taikos ir ramybės. Juos suvaryti naujon skerdynėn būtų sunku.

Be to, ir taip pat svarbu, tie minėti miestai nesiduos lengvai nušluojami. Juk panašių iliuzijų buvo prisiėdę Hitleris su Mussoliniu. Nė valandėlei nepamirškite jų patyrimų. Pasiimokykite iš jų negarbingos misijos...

Jūsų kriminališki troškimai jums galvas iškraustė. Jūsų įsivaizdavimas, kad tik mes, amerikiečiai, atomo paslaptis suprantame, yra kraštutinioji beprotystė. Mokslas niekad nebuvo ir nėra tik šios šalies monopolis. Socialistiniai kraštai irgi turi šaunių mokslo vyrų, — vyrų ne tik su geromis galvomis, bet ir su prakilniomis širdimis. O kas bus, jeigu ant rytojaus po uždegimo pasaulio nauju karo gaisru, iš anos pusės didžiojo okeano žaižo greitumu atlėks lėktuvai ir ant mūsų miestų pradės mėtyti gal dar baisesnes bombas ir sėti tokią pat haisią mirtį, kaip mūsų lėktuvai ant jų miestų? Mūsų miestai dar atviresni a-bom-

boms. Tokiam New Yorke pusė tuzino a-bombų ne tik sugriautų tuos milžiniškus pastatus ir sunaikintų skaitlingas karo įmones, bet taipgi sumaišytų su juoda žeme keletą milijonų žmonių. Tas pats su Bostonu, Pittsburghu, Philadelphia, Clevelandu, Detroitu ir Chicago. Taip, labai galimas daiktas, kad iš tų keturiasdešimt milijonų nekaltų žmonių, jūsų beprotystės pasmerktų žuvimui, visa pusė būtų amerikiečiai. Kad anuose abiejuose pasauliniuose karuose mes išlikome nepalieti, dar pralobome ir išsipūtėme, dar nereiškia, jog ir būsimajame kare istorija pasikartos. Naujas karas ir naujos naikinimo priemonės!

Taigi, tęsia blaivusis protas, geriau kalbėkime apie gyvenimą, o ne mirtį. Kalbėkime ir dirbkime už pastovią taiką, o ne už naują karą.

Tiesa, kad mes turime pasaulyje dvi socialines santvarkas — kapitalistinę ir socialistinę. Šimtai milijonų gyvena vienoj ir šimtai milijonų gyvena kitoje. Tai istorinė tiesa ir nuo jos nepabėgsime. Ją reikia pripažinti ir su ja skaitytis. Sveiku protu vadovaujantis, karo galima išvengti. Tos dvi santvarkos turi sutilpti tam pačiam pasaulyje. Lai tarpe jų eina lenktynės, — lenktynės ne tame, kuri iš jų gali daugiau a-bombų pasigaminti ir geriau apsiginkluoti, bet tame, kuri gali liaudį aprūpinti geresniu kasdieniu gyvenimu.

Štai vienintėlis teisingas ir protingas kelias.

Tikėkime, jog visa padorioji žmonija pasirinks šį kelią ir kietai pažabos naujo karo kurstytojus.

## NAUJAS RYTOJUS

Netiesa,

kad ten dvaro pakluonėj  
apie meilę berželis šlamėjo,  
kad ten liejosi laimė ir džiaugsmas,  
kur valiaavo prie upės piovėjai.

Vakarais

prie to dvaro, prie beržo,  
upėj prakaitą savo nuploves,  
aš prakeikiau ir žemę, ir darbą,  
kai silpnai bestovėjau ant kojų.

Nuo aušros

lig tamsos paskui žagrę  
seną kuiną, lyg vergą, tuliojau;  
apiplyšęs, išalkęs, beraštis,  
visų stumdomas žemėj gimtojoj.

Ne visiems

ir ta saulė šypsojos,  
ne visiems ir alyvų žiedai;  
kas nedirbo, o kitą naudojo,  
tam lakštutė čiulbėjo linksmi.

Juk žinai,

kad vienybė — galybė.  
Visa žemė — tai mūsų visų.  
Mokam dirbti — mokėsime gyventi  
be vergų ir be ponų-tranų.

Tik žiūrėk —

štai šilutės žemaitis  
savo žirgą plieninį vairuoja;  
tokių pat jau šimtai Lietuvoje —  
tai tėvynės viltis ir paguoda.

Ar matai?

Darban technika stojo:  
ji ir aria, ir sėja, ir piauna.  
Darbai tirpsta, ar tai ne svajonė, —  
spindi akys ir seno, ir jauno.

Štai tiesa,

kad mums aušta rytojus,  
kokio mes nė sapne nesapnavom.  
Kolektyvan subūrę artojus —  
klojam pagrindus gerbūviui savo.

*S. Tautvydas.*

# DŽIOVOS GYDYMAS SU STREPTOMYCINU

J. J. KAŠKIAUČIUS, M. D.

Bet koks naujai išrastas vaistas gyvai sudomina žmones. Didelio dėmesio savo laiku sukėlė (ir dabar tebekelia) įvairių vitaminų išradimai, liaukų preparatai, sulfa vaistai, penicilinas, tirotrycinas, bacitrycinas ir kiti antibiotikai.

Ypatingo susidomėjimo padarė streptomycinas. Žmonių fantazija įsivaizdavo streptomyciną esant tiesiog stebūklingu vaistu nuo džiovos. Tai labai be pagrindo ir labai gaila, labai gaila!

Streptomycinas yra antibiotikas. Jis sutramdo ir sulaiko besivystymą tūlų bakterinių parazitų ir tuo būdu padeda ligoniui lengviau atsigausti ir pergalėti tūlas bakterines ligas.

Streptomycinas truputį sutramdo ir tuberkuliozės lazdeles, bet tik truputį ir tik kai kada.

Ateina dažnai patetiški laiškai iš Lietuvos ir šiaip iš Europos, kur ligoniai maldauja savo gimines atsiųst to stebūklingo streptomycino. Girdi, kas tik čia jį vartoja, visi išgyja nuo džiovos. O Lietuvoje to vaisto nesą...

Prisieina daug laiko eikvoti ir daug energijos eikvoti, besistengiant daugeliui draugų išaiškinti tikrąjį dalykų stovį. Teko tuo klausimu šį tą ir spaudoj parašyti. Bet tai pasirodo nepakanka. Čia draugai vis man ima ir persiunčia gautus iš Lietuvos laiškus ir prašo patarimo ir pagalbos.

Tai štai dar kartą.

Streptomycinas visai neveikia taip galingai džiovos bakterijų, kaip tūlų kitų ligų bakterijas. Džiovos bakterijas streptomycinas tik truputį sutramdo ir sulaiko jų besiveisimą.

Neblogų rezultatų duoda streptomycinas tik pačiuose pirminiuose džiovos laipsniuose, kol bakterijos tebėra jaunos, plikos, neįsisenėję ir neįsibingėję. Tokios jautrios bakterijos lengviau pasiekiamos to vaisto. Taip esti ypač tada, kada ligos pradžioje džiovos bakterijos tebėra kraujo skysčiuose arba kad ir plaučių plėvelėse, kol dar nėra didesnių sugriuvimų plaučiuose, skylių, tuštumų arba "varškės" nuo sugadintų audinių.

Tokiais vėlesniais džiovos nuotykiams never-

ta ir užsidėt su streptomycinu, nes streptomycinas pats savaime neįstengia suvaldyti subingėjusių bakterijų, net ir didelėmis dozėmis vartojamas. Čia pasidaro dar pavojingesnis susipainiojimas. Nuo didelių ir ilgai vartojamų streptomycino dozių susergera ligonis dar pavojingiau ir už pačią džiovą. Nes streptomycinas tai ne penicilinas, kurs, palyginti, yra puikus ir nepavojingas antibiotikas. Kaip gaila, kad penicilinas visiškai neliečia džiovos bakterijų! Tai ir prisieina bandyti streptomyciną, kurs yra pusėtinai nuodingas žmogaus kūno audiniams, ypač nervams, ausų nervams.

Nuo didelių ir ilgai vartojamų streptomycino dozių sugenda ausies viduje nervų galūnės. Ligonis pradeda užti ir skambėti ausyse, svaigsta galva, sunku darosi paeiti. Galiausiai ligonis apkursta, dažnai beviltiškai ir pastoviai.

Blogai veikia streptomycinas ir akių nervus. Ligonis tampa aklas. Tai dar blogiau ir už pačią džiovos ligą. Be to, streptomycinas kartais padaro alergiškų ligų: odos įdegimų, niežulių, net ir inkstų įdegimų, karščio, narių gėlimo, bendro apsilpimo.

Ir tai dar tik pusė bėdos, jei nepasidarytų kas tokio dar pavojingesnio — ir pačiam džiovininkui ir aplinkui žmonėms. Nuo didelių ir ilgai vartojamų streptomycino dozių ima ir atbunka džiovos bakterijos. Kad ir pirmiau buvusios jautrios tam antibiotikui, jos apsipranta ir jau visai nebeboja net ir milžiniškų streptomycino dozių. Vadinasi, tada streptomycinas nieko gera nebepadarys tokiam ligoniui, nei dabar, nei ateityj, bet kokioj kitoj panašioj ligoj. O jo skleidžiamos su spiaudalais ir skrepliais atspariosios džiovinės bakterijos gali bet ką apkrėsti ta atsparia džiovos rūšim. Ir tokiems apsikrėtusiems džiovininkams visai jau nėra jokios vilties nuo streptomycino, net ir pat ligos pradžioje. Mat, jų džiovos lazdelės jau pripratę prie streptomycino ir jo visai nebijo, auga sau laisvai ir ligą didina.

Dar kas. Streptomycinas pats savaime negydo džiovos, negydo bakterijų pagadintų au-

dinių, neataugina naujų sveikų audinių bei plėvių. Visa, ką streptomycinas padaro pradinuose džiovos laipsniuose, tai tik apstabdo ir aptramdo bakterijas. Tada pats ligonio organizmas gali lengviau susidoroti su bakterijomis ir galiausiai jas išnaikinti.

Streptomycinas vis dar nėra pigus vaistas, nors ir žymiai atpigo. Be to, reikia didelio prityrimo ir atsargumo. Gydytojas privalo kas kelios dienos tirti ligonio kraują, ar dar nėra kokio gedimo. Patį streptomyciną, kai jau jis išstarpintas, reikia šaltai laikyti, nes jis greit genda ir paskui nustoja savo veiklumo.

Bendrai, streptomycinas tėra viso labo tik pagalbinė, dadedamoji gydymo priemonė. Pagrindinis džiovos ligų gydymas pasilieka vis tas pats — gamtinis: geras pilnas maistas, geras poilsis, geras tyras oras su trupučiu

saulės. Dažnai reikia leisti į plaučių tuštumus oro, kad davus progos plaučiui pasilsėti ir atsigauti. Kai kada prisieina ir išimti sugedusios plaučių dalys, operacijos keliu. Tokiais atvejais esti ne pro šalį pavartoti streptomycino, keletą dienų prieš operaciją, o kai kada — keletą dienų ir po operacijos. Lengviau tada esti ligoniui atsigriebti.

Streptomycinas įleidžiamas su adata giliai į raumenis dukart kas dieną, per du, tris ar keturis mėnesius.

Pravartu štai kas dar atsiminti. Jei jau streptomycinas būtų toks galingas džiovos gydytojas, tai kur kur, bet Amerikoje, streptomycino gimtinėje, džiovos jau visai nebebūtų. O čia jos vis taipo pilna, visuose skurdynuose. Streptomycinas tik kai ką pakrapšto, apstabdo kai kada.

## ŽVILGSNIS Į VAKARUS

Už vandenyno plieno staklės ginklus kala,  
Bombonešiai neranda vietos kur nutūpt.  
Nutukėli, sėdįs ant maišo kapitalo,  
Nuo arklo kietą šypsnį paniekos metu.

Tie žodžiai, pykčio kupini, ne mano vieno;  
Kalbu šešiolikos respublikų balsu.  
Paklauski vergo, tirpdančio patrankoms plieną,  
Į ką jis ginklą naująjį rytoj atsuks?

Kaip lava kapitalo pajungtųjų masė plazda  
Kalėjimų retežiuos, pogrindy, streikuos.  
Kiaurai pilkieji žmonės regi tavo klastą,  
Nors tu dedies gynėju laisvės ir taikos.

Kaip kurmis požemiu rausiasi prie urano,  
Purvu bandai pasauliui uždrabstyt akis.  
Aplinkui neapykanta įsikūreno —  
Gražiausiais tavo žodžiais niekas netikės.

Pakilo tamsūs debesys anapus vandenyno,  
Baltais dantim ir putom šiaušiasi vanduo.  
Atomo bombą tavo vergas pagamino,  
Jisai žinos, kur dera ją ir panaudot.

Aplink visur regiu, kaip keičias žemės vaizdas  
(Tikiu, kūrėjai naujo gaisro mato ir gerai!)

Ant kūno jos atsiveria vis naujos žaizdos—  
Prieš pavergėjus kylančių tautų karai.

Nusviedė kinų liaudis pavalkus nuo sprando—  
Palinkus nugara į saulę išsities.  
Džiaugiesi — iš rytų gyvenimas atskrenda,  
Iš vakarų gi kyta debesys mirties.

Paviršius žemės gaublio suraustas, duobėtas,  
Dar neužžėlė ant degėsių pelenai,  
Dar matosi aplink Tėvynės karo pėdos—  
Už vandenyno kalami nauji planai.

O ką gi mes, suvienytų laukų artojai;  
Mes vasarojį sėjam, statome namus.  
Taip pat ir šiandien, kaip ir vakar pakartone  
Nė pėdos neapleisim žemės mylimos. [jam:

Tikiu — mašinos jūsų nuožmies ir galingos.  
Gal būt atomo bombos žemę suardys.  
Bet mano paprasta galva manyti linkus,  
Kad karą baigs pasauly protas ir širdis.

Anapus vandenyno miršta susikrimitus  
Devyniagalvė kapitalo pabaisa.  
Bet šiandien aš, kaip niekuomet, ramus ir  
Nes mano pusėj laisvė ir tiesa. [rimtas.

*Teofilis Tilvytis.*

# PENKI METAI NUO LIETUVOS IŠLAISVINIMO

D. M. ŠOLOMSKAS

Šiomet sukanka penki metai nuo Lietuvos išvadavimo iš vokiečių fašistų vergijos. Per šimtus metų lietuvių tauta kentėjo nuo vokiečių grobių užpuolimų. Neveltui liaudis nuo senovės dainavo: *“Eina garsas nuo rubežiaus, žirgus reik balmoti: daug kryžiojų nuo Malburgo rengias mus terioti.”*

Bet iš visų vokiečių užpuolimų ir žiaurumų baisiausias buvo 1941-1944 metų, kuriam vadovavo sužvėrėję hitlerininkai, siekią pa-



IVANAS ČERNIACHOVSKIS

vergti ir valdyti visą pasaulį. Dar daugiau lietuvių nelaimės padidėjo, kai pačių lietuvių tarpe smetonininkai ir kiti tautos priešai susijungė su vokiečiais fašistais ir teriojo savo brolius, seseris, tėvus ir gimines! Jie keršijo darbininkams, valstiečiams ir darbo inteligentijai už tai, kad 1940 metais Lietuvos liaudis atsakė nuo senojo svieto ir pasirinko tarybinę santvarką — naują gyvenimą be ponų ir kapitalistų.

Vienok, nepaisant baisaus teroro, lietuvių tauta kovojo. Ji Hitlerio okupacijos laiku neteko apie 300,000 savo ištikimų sūnų ir dukrų, bet jėgnimas nėjo į Hitlerio ir Plechavi-

čiaus pulkus, slapstėsi miškuose, laukė ateinančios Tarybinės Armijos ir išvadavimo.

1944 metais Tarybinė Armija kirto dešimtį didelių smūgių Hitlerio ir jo talkininkų jėgoms. Penktasis buvo Baltarusijos ir Lietuvos kryptyje. Birželio 22 dieną, dienoje trijų metų sukakties Hitlerio užpuolimo ant tarybinių respublikų, tarybinė armija perėjo į puolimą Vitebsko, Oršos, Bobruisko ir Mogiliovo fronte, sulaužė galingus nacių įsitvirtinimus, sumušė apie pusės milijono vokiečių armiją, apsupo 30 divizijų Minsko srityje ir sunaikino.

Po vokiečių armijos sutriuškinimo Baltarusijoje prasidėjo Tarybų Lietuvos išvadavimas. Liepos 8 dieną Trečiasis Baltarusijos Frontas vadovystėje generolo Ivano Černiachovskio apsupo vokiečius Lietuvos sostinėje Vilniuje. Prasidėjo žiaurios kautynės miesto gatvėse. Fašistai vokiečiai matydami, kad jiems išsigelbėjimo nebėra, įdūkusiai priešinosi. Bet po penkių dienų ir naktų mūšių Vilniaus gatves nuklojo virš 8,000 vokiečių lavonų ir liepos 13 dieną Vilnius buvo išlaisvintas. Ant Gedeminakalnio vėl suplevėsavo tarybinė Lietuvos vėliava!

## PER MĖLYNAJĮ NEMUNĄ

Kol Tarybinės Armijos viena grupė vedė kovas dėl Vilniaus išvadavimo, tai kita leidosi per Dzūkiją linki Nemuno. Liepos 12 d. išvadavo senuosius istoriškus Trakus, liepos 13 dieną — Kietaviškes, Samiliškes, Aukštadvarį, Daugus, Varėną, Veivį, Žaslius, Marcinkonis ir Valkininką. Liepos 15 dieną išgrūdo vokiečius iš geležinkelių centro — Kaišėdorių, taipgi iš Punios, Butrimonių, Druskininkų ir po žiauraus mūšio, iš Alytaus. Sekamą dieną buvo išlaisvinta Užuguostis, Stakliškės, Jeznas ir Birštonas.

Tarybinė Armija plačiu haru priėjo prie Nemuno tarpe Gardino ir Darsuniškių. Jos drąsūs kovūnai nubloškė vokiečius nuo Nemuno ir perėjo į Suvalkiją. Kairioje Nemuno pusėje (vakarinėje) užėmė plačius plotus ir ruošėsi žygiams linki Rytų Prūsijos ir apėjimo Kauno iš vakarų pusės.

## IŠLAISVINIMAS AUKŠTAITIJOS

Antros Tarybų Armijos dalys liepos 9 d. išlaisvino Švenčionis, 10 d. Utėną ir Daugalius ir nutaikė smūgius išlaisvinimui Aukštaitijos. Liepos 15 d. išlaisvinta Anykščiai. Liepos 22 d. po žiauraus mūšio buvo išlaisvinta Panežys, Kupiškis, Skapiškis, Subačius, Salamiestis ir daugelis kitų vietų.

Liepos 24 d. išlaisvinta Ukmergė, o pora dienų vėliau — Šeduva. Liepos 27 d. po žiaurių mūšių paimtas didelis susisiekimo centras — Šiauliai. Vokiečiai buvo nusprendę visomis priemonėmis ginti šiaulius. Tačiau, galinga tarybinė artilerija ir sugabus armijos dalinių manevravimas paėmė vokiečius į reples iš šiaurių ir pietų pusių. Šiaulių miestas buvo paimtas. Liepos 28 d. išlaisvinta Zarasai, Joniškis, 29 d. — Janava, 30 d. — Biržai ir kiti Aukštaitijos miestai.



Lietuviai raudonarmiečiai.

## IŠLAISVINIMAS KAUNO

Nuo Ukmergės vokiečius grūdo linkui Kauno. Kaune jie paruošė dideles galimybes apsigynimui, kad pastoti Tarybų Armijai kelią linkui Rytų Prūsijos. Tam panaudojo tvirtumas fortus ir įrengė naujus įsitvirtinimus. Liep. pabaigoj Tarybinė Armija pasiekė Kauną ir prasidėjo žiaurūs mūšiai. "Tarybų Lietuva" vėliau rašė: "Smarkūs mūšiai vyko Nemuno ir Neries tarpupyje, kuriame yra centrinė miesto dalis... Kautynės vyko visą dieną ir naktį."

Gal būtų hitlerininkai dar ilgiau išsilaikę, bet tuo kartu ta dalis Tarybinės Armijos, kuri buvo perėjusi į vakarinę pusę Nemuno, pra-

dėjo veiksmus apsupimui Kauno iš vakarų pusės. Liepos 30 dieną ji pralaužė vokiečių frontą ant 90 mylių ilgio ir užėmė Simną, Gybus, Seinus, daugelį kitų miestų, o sekamą dieną — Marijampolį, nutaikydama smūgius linkui Kalvarijos, Vilkaviškio ir geležinkelio, einančio iš Kauno į Prūsiją. Rugpjūčio 1 d. Kaunas buvo išlaisvintas. Vokiečiai panešė didelių nuostolių. Vien užmuštais neteko apie 8,500 ir daug karinės technikos.

Sekančią dieną Tarybinė Armija plačiu baru grūdo vokiečius linkui Rytų Prūsijos ir išlaisvino Vilkaviškį, Kalvariją, Kėdainius, Krakius ir daug kitų miestelių. Rugpjūčio 17 dieną Tarybų Armijos daliniai pasiekė Šešupę, tai yra, atsistojo ties širvinta prie Rytų Prūsijos sienos, to vokiečių imperializmo lizdo.

## IŠLAISVINIMAS ŽEMAITIJOS

Po Kauno išlaisvinimo Tarybinė Armija apsistojo, kad patraukti padrūtinimus, amuniciją ir pasiruošti naujam žygiui. Tuo tarpu vokiečiai vedė stiprias kontr-atakas šiaulių kryptimi, siekdami atsiimti tą svarbių kelių mazgą. Bet jų atakos susmuko. Šiaulių srityje jie į kelias savaites neteko vien tankų 600. Ten Lietuvių Divizija kirto priešui kelis skaudžius smūgius.

Lietuvių Divizija, vadovybėje gen. Urbšo, Macijausko ir pulk. Motiekos, pradėjo puolimą. Kapitonas J. Karlinas rašė:

"Spalių 6 dienos rytą trenkė Lietuviškosios Divizijos artilerijos griausmas... Lietuviai pakilo į ataką." Jie puolė priešą su Maironio daina:

"Pirmyn gi vyrai, už tėvynę,  
Už brangią žemę Lietuvos!  
Ją bočių bočiai amžiais gynė,  
Už ją ir jų vaikai kovos!"

Tai buvo veržlus lietuvių puolimas. V. Žalio, dalyvavęs Lietuvių Divizijoje, rašė:

"Tai, ką Kęstutis prieš amžius nuo kryžiuočių gynė — mūsų šventąją žemaičių žemę — dabar išlaisvina Raudonoji Armija... Kęstučio, Vytauto pulkų dvasia vėl gyva! Lietuvių amžinoji kova prieš pavergėjus teutonus iki šiol vis dar nebuvo baigta..."

Lietuvių pulkai išlaisvino Kražius, Kaltinė-

nus, šilutę ir išėjo prie Nemuno. Kiti Tarybų Armijos daliniai išlaisvino Tauragę, Kretingą, Palangą, Varnius, Kelmę, Rėtavą, Ylankius ir šakius. Tarybų Armija įėjo į Klaipėdos kraštą, pasiekė Baltijos jūras. Tuo būdu fašistinė vokiečių kariuomenė, kuri dar buvo Rygos, Liepojos ir Vindavos srityje, apie 400,000 vyrų, buvo nukirsta nuo Vokietijos. Žemaitija išlaisvinta!

### ATVADAVIMAS KLAIPĖDOS

Spalių 23 d. Tarybų Armija atvadavo Naumištį, Virbalį, Kibartus ir paėmė Eitkūnus, perkeliant mūšius į Rytų Prūsiją. Sausio 20 d. buvo paimta Tilžė, kurioj naciai 1938 metais pakorė iškamšą, pavadinę "lietuviu," — grasindami lietuvių tautai.

Klaipėdoje vokiečiai sutraukė galingas jėgas ir ryžosi atsilaikyti. Jos apgynimo įrengimai tęsėsi kelis desėtkus mylių aplinkui. Klaipėdos atvadavime dalyvavo Lietuvių Divizija, kuri vėliau už pasižymėjimą gavo Klaipėdos vardą.

Lietuvių Divizija atvadavimui Klaipėdos pradėjo žygį 17 d. sausio. Ji pirmiausiai atvadavo Mažeikius, Sėdą, žemaičių Kalvariją, Alsėdžius ir Plungę. Sausio 27 d., 3 val. ryto, Lietuvių Divizija išžygiavo atakon. Majoras V. Abramavičius rašo:

"Divizija išsidėstė puolimui ir anksti rytą, spraginant šalčiui, buvo pradėtas Klaipėdos šturmas. Artilerija, pulkininko Petronio

vadovaujama, palaikė pėstininkų pulkus. Nuo Kretingos ir nuo šilutės Klaipėdą puolė gvardiečių dalys."

Iš trijų pusių suspausti vokiečiai po žiaurių kautynių buvo priversti pasiduoti. 1945 metų sausio 28 dieną Klaipėda buvo išlaisvinta.

Su Klaipėdos atvadavimu buvo išlaisvinta visa Lietuva. Vasario 3 d., Vilniuje, Lietuvos Valstybinio Dramos Teatro Salėje įvyko tarybinės vyriausybės, visuomeninių organizacijų atstovų, Tarybinės Armijos ir veikėjų mitingas pašvęstas išvadavimui Lietuvos. Pirmojo Baltijos Fronto atstovas pulk. Dinovickis sakė:

"Mes laimingi, kad mums teko garbė įgyvendinti Vyriausiojo Kariuomenės Vado Stalino įsakymas dėl Lietuvos žemės išvadavimo nuo fašistinių bjaurybių. Mes įvykdėmė maršalo Stalino įsakymą. Mūsų pulkai ir divizijos didžiuojasi, nešiodamos Panevėžio, šaulių, Klaipėdos pavadinimus."

Už Klaipėdos išlaisvinimą Lietuvių Divizija gavo ne vien Klaipėdos vardą, bet ir Raudonosios Vėliavos ordeną. Jos vardu Tarybų Lietuvos vyriausybę ir veikėjus sveikino pulkininkas Mičiuda. Jis pareiškė, kad frontas slenka linkui Berlyno, to hitlerininkų vilkų logerio, o Lietuvos žemė amžiams liko išlaisvinta nuo svetimų pavergimo ir bus laisva.

### LIETUVOS VYRIAUSYBĖS ŽODIS

Taip 1944 ir pradžioje 1945 metų visa Lietuva

tapo išlaisvinta iš po hitlerininkų jungo. Bet ji buvo baisiai nuterota. Vokiečiai ne vien apiplėšė Lietuvą laike jų okupacijos, bet bėgdami išvogė, kiek tik jie pajėgė. Jiems tame padėjo ir tie lietuviai, kurie sėbravo su hitlerininkais ir kartu su jais nešdinosi į Vokietijos gilumą. Jie išvogė ir išvežė ką tik suspėjo. Jie sprogino ir degino, kad tik daugiau žalos padarius. Jie suardė ir sudraskė fabrikus, dirbtuves, namus ir tiltus. Daugelio metų sunkaus darbo vaisiai buvo paleisti dūmais!

(Tąsa ant 90 pusl.)



Išlaisvintojai ir išlaisvintieji Kauno gatvėse.

# VATIKANAS -- NACIZMO RĒMĒJAS

AVRO MENCHETEN

Parodyti katalikų bažnyčios ir jos vadovaujančio centro—Vatikano įtaką tarptautinei politikai ir politiniam atskirų šalių gyvenimui per paskutiniuosius dešimtmečius—tokį uždavinį pasistatė anglų rašytojas Avro Menchetenas savo knygoje "Vatikanas. Katalikų bažnyčia—tarptautinės reakcijos tvirtovė."

Menchetenui pasisekė nuvesti tą įtaką pakankamai ryškiai, ir jo pateikti faktai neginčijamai demaskuoja Vatikaną, kaip tarptautinės reakcijos tvirtovę, imperializmo ramstį ir antidemokratinų jėgų įkvėpėją.

Tiesa, Menchetenas neteisingai aiškina aktyvų Vatikano vaidmenį pasaulinėje imperialistinėje politikoje ir kovoje prieš pažangiąsias jėgas religiniais sumetimais, nematydamas už tos kovos tikrojo jos ekonominio pagrindo bei klasinės esmės. Iš tikrųjų Vatikanas yra glaudžiai susijęs su finansinio kapitalo vadovaujančiais sluoksniais JAV, Anglijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Argentinoje, Šveicarijoje ir kitose šalyse, turėdamas jų bankuose milžiniškus kapitalus bei investuodamas į įvairias pramonės šakas milijardines sumas. Tuo, iš esmės, ir galima paaiškinti antidemokratinę ir reakcinę Vatikano politiką.

Nepaisant tos autorius daromos klaidos, knyga iš viso duoda pakankamai pilną reakcinės Vatikano veiklos vaizdą.

Žemiau spausdiname ištrauką iš šios knygos.

Vos po kelių savaičių nuo tos dienos, kai Hitleris buvo paskirtas reichs-kancleriu, jis pareikalavo išleisti aktą, kuris suteiktų jam diktatoriaus įgaliojimus. Tačiau, kad pasiektų šį aktą, jis turėjo gauti dviejų trečdalių balsų daugumą reichstage. Todėl jo reikalavimų pasisekimas žymiu mastu priklausė nuo katalikų partijos elgesio. Siekdamas įsigyti Vatikano ir aukštųjų katalikų lyderių malonę, Hitleris, jau pasiekęs antikonstitucinio komunistų partijos mandatų panaikinimo, pradėjo derybas su centro partija dėl paramos. Šios derybos prasidėjo 1933 m. kovo mėnesio viduryje. Jas vedė Briuningas ir Kaasas, informavusieji Vatikaną apie visas smulkmenas.

## HITLERIO SUTARTIS SU DVASININKAIS

Hitleris pažadėjo, jog katalikų bažnyčia užims ypatingai privilegijuotą padėtį naujoje imperijoje, jeigu Vatikanas panaudos savo įtaką, kad centro partija balsuotų už jį. Vatikanas su tuo mielai sutiko.

1933 metų kovo mėnesio 23 d. karališkoje operoje Berlyne įvyko reichstago posėdis. Nepaisant kai kurių katalikų opozicijos, katalikų partija, vadovaujama Briuningo ir Kaaso, visumoje balsavo už Hitlerį. Tuo pačiu ji padarė mirties nuosprendį Vokietijos parlamentui.

Tuo pačiu metu Papenas pradėjo derybas Romoje dėl konkordato tarp Hitlerio ir popiežiaus pasirašymo.

Anuo metu Vatikanas jau visaip rėmė hitlerininkus. Popiežius nusiuntė įsakymą Vokietijos vyskupams, susirinkusiems į suvažiavimą Fuldoj, duoti nurodymus savo dvasininkijai remti Hitlerį.

Hitleris susitarė su Vatikanu ir kitu klausimu. Vatikanas neturėjo protestuoti prieš jo vidaus politiką susidorojant su politiniais priešais, jų tarpe ir su kairiosiomis katalikų organizacijomis. Hitleris ir čia surado Vatikano pritarimą. Visoje Vokietijoje vykdomi pogromai sukrėtė civilizuotą pasaulį ir iššaukė protestų bangą daugelyje šalių. Tik Vatikanas faktiškai buvo vienintelė religinė organizacija, neištarusi nei vieno žodžio, ginančio persekiojamuosius bei smerkiančio nacistus. Tenka prisiminti, jog tas pats Vatikanas visaip kiršino ispanų tautą neklausyti savo vyriausybės ir pradėjo ginkluotą maištą Meksikoje, šaukdamas į "šventą kryžiaus žygį" prieš komunizmą.

## PAŽADĖJIMAS ISTIKIMYBĖS HITLERIZMUI

Pasirašytas Romoje konkordatas tarp Vatikano ir Hitlerio nulėmė katalikų partijos likimą. Katalikų partija gavo tiesiog iš Romos įsakymą paleisti savo organizacijas ir tuo pačiu nuvalyti kelią neribotai nacistinei diktatūrai. 1933 metų liepos mėn. 5 d. centro partija paskelbė pranešimą apie partijos paleidimą.

Pasirašytame konkordate buvo įsakyta visiems vyskupams ne tik išsaugoti lojalumą hitleriniam režimui, bet ir siekti, kad gausi dvasininkija, esanti kiekvieno vyskupo žinio-

je, būtų lygiai taip lojali, kaip ir pats vyskupas: jiems buvo uždėta pareiga sekti, kad nei vienas dvasiškis nebūtų priešiškas hitleriniam režimui ir neišstotų prieš jį.

Po konkordato pasirašymo aukštoji Vokietijos dvasininkija ir žymūs katalikai dėkojo Hitleriui ir žadėjo jam visokeriopai bendradarbiauti su hitlerine vyriausybe. Vyriausioji Vokietijos bažnyčios galva kardinolas Bertramas, kalbėdamas visų Vokietijos arkivyskupų bei vyskupų vardu, nusiuntė Hitleriui raštą, kuriame užtikrino jį, jog jie "laimingi, kaip galima greičiau išreikšti savo gerus linkėjimus ir pasirengimą bendradarbiauti su nauja vyriausybe."

1934 metų vasarą įsiliepsnojo garsusis "krūvinasis valymas." Buvo nužudyti tūkstančiai žmonių — nacistų, nacistų-katalikų ir nenacistų, — kurių tarpe buvo ir katalikų lyderiai Šleicheris ir Štraseris.

Nei Vatikanas, nei Vokietijos dvasininkija neištarė tad nei vieno pasmerkimo žodžio.

#### BAŽNYČIA LAIMINO HITLERĮ

1936 m. kovo mėn. 7 d. Hitleris, nekreipdamas dėmesio į Francūziją, panašiai, kaip Musolinis visai dar neseniai nekreipė dėmesio į Tautų Sąjungą, okupavo su ginkluotųjų pajėgų pagalba demilitarizuotą Reino sritį. Didžioji Britanija įtikinėjo Francūziją nesipriešinti Hitleriui. Okupuotos zonos katalikiškoji dvasininkija su entuziazmu sveikino prisijungimą prie nacistinės Vokietijos, ir katalikiškoji bažnyčia dėkojo dievui bei laimino Hitlerį už šį aktą.

Kai po dviejų mėnesių Hitleris organizavo tariamą plebiscitą Reino srityje, palydėjęs jį kruvinu teroru, Vatikanas davė instrukciją katalikų dvasininkijai balsuoti už Hitlerį.

Siekiant suprasti tikrąsias to bendradarbiavimo priežastis, būtina išnagrinėti katalikų bažnyčios politiką, kuri buvo padikuota baimės prieš bolševizmą. 1936 m. katalikų bažnyčia pradėjo "šventą kryžiaus žygį" prieš bolševizmą. Tos kampanijos pasisėkimui jai reikalinga buvo fašizmo ir nacizmo pagalba, kurių neapykanta komunizmui buvo lygi jos pačios neapykantai jam.

1936 metų perspektyvos katalikų bažnyčiai buvo nelabai palankios. Komunizmas plito Europoje ir už jos ribų. Francūzijoje buvo su-

darytas Liaudies Frontas, Ispanijoje, po to, kai ten buvo likviduota labiausiai ištikima katalizmui monarchija, įsikūrė respublika. Lotynų Amerikoje kasdien stiprėjo socialistinių ir komunistinių idėjų įtaka. Vien kunigų pamokslų, katalikiškosios spaudos staugimo ir popiežiaus perkūnų svaičiojimų prieš bolševizmą jau aiškiai nebeužteko. Bažnyčia savo kovoje prieš komunizmą buvo priversta kreiptis pagalbos į pasaulietiškas valstybes. Kaip tik dėl to Vatikanas turėjo palaikyti draugiškus santykius su fašistine Italija ir, visų pirma, su hitlerine Vokietija.

#### BENDRAS "KRYŽIAUS ŽYGIS"

Vatikanas kreipėsi į Hitlerį su pasiūlymu dėl bendro "kryžiaus žygio" prieš TSRS iš pradžių Europoje ir vėliau pačioje Tarybų Sąjungos teritorijoje. Bet iš pradžių, sakė Vatikanas, reikia užtikrinti Europą nuo "raudonojo pavojaus." Kryžiaus žygis turi prasidėti raudonojoje Ispanijoje. Vatikanas pabrėžė, jog, jeigu Hitleris dalyvaus "kryžiaus žygyje" prieš bolševizmą, bažnyčia padės jam jo planuose vienos "klerikalinės valstybės" (turėta galvoje Austrija) atžvilgiu. Bet, visų pirma, Vatikanas siūlė, kad Hitleris ir Musolinis kartu su katalikų bažnyčia ateitų į pagalbą Frankui ir "sutriuškintų raudonuosius" Ispanijoje. Šis Vatikano pasiūlymas atitiko Hitlerio politiką Europoje. Be to, per intervenciją Ispanijoje jis matė galimybę išbandyti savo naujai sukurtą armiją. Jis priėmė pasiūlymą.

Kol hitlerininkai bandė savo naują armiją Ispanijoje, o Musolinis siuntė šimtus tūkstančių fašistinių kareivių kariauti Franko pusėje, Hitleris su Vatikano pagalba susidorojo su Austrija. Greitu laiku buvo užgrobtas ir Čekoslovakija su visišku Vatikano pritarimu, kuris įsakė Slovakijos katalikams kenkti ir silpninti Čekoslovakijos respubliką iš vidaus.

#### NUNCIJAUS SLAPTAS LAIŠKAS

1939 metų pavasario pabaigoje, po daugybės konsultacijų su Berlynu, popiežiaus nuncijus Vokietijoje pasiuntė su specialiu pasiuntiniu laišką į Vatikaną (1939 m. balandžio mėn. 24 d.). Laiškas buvo tiek slaptas, kad niekam Vatikane, išskyrus popiežiaus valstybės sekretorių, nepasisekė sužinoti jo turinio.

Popiežius dviem dienom užsidarė savo kabine- te, apgalvodamas atsakymą, kurį jis pagaliau parašė savo ranka, kad nieks nežinotų, koks jis buvo.

Laiškas buvo pasiųstas į Berlyną. Hitleriui tuojuo pranešė apie jo turinį. Po to sekė nepaprastas sujudimas Vatikane. Gegužės ir birželio mėnesiais vyko nenutrūkstamas pasikei- timas aukščiausio laipsnio slapta korespon- dencija tarp nuncių Berlyne, Varšuvoje ir Paryžiuje, tuo metu, kai Vokietijos, Italijos, Francūzijos ir Lenkijos pasiuntiniai nepa- prastai dažnai lankė popiežių arba jo valsty- bės sekretorių oficialiais ir neoficialiais bū- dais. Kas gi įvyko? Kokį sprendimą priėmė popiežius.

#### POPIEŽIUS IŠDUODA LENKIJĄ

Dabar, praėjus keleriems metams, galima pateikti teisingą ataskaitą apie tai, kas vyko užkulisiuose anuo rūsčiuoju metu. Popiežiui buvo pranešta apie Hitlerio karinius planus. Hitleris atidengė popiežiui savo "didžiąją strategiją." Galutinis ir svarbiausias Hitle- rio tikslas buvo įsiveržti į Tarybų Sąjungą. Tam reikalinga buvo Hitleriui anksčiau oku- puoti Lenkiją. Popiežiui teks panaudoti visą savo įtaką, kad įtikintų lenkus, taip glaudžiai bendradarbiavusius su nacistine Vokietija su- skaldant Čekoslovakiją, kad jie sureguliuotų anksčiau su Hitleriu klausimą dėl Dancigo, o po to sudarytų slaptą sutartį su Vokietija dėl įsiveržimo į Rusiją.

Jeigu lenkai atsisakys, Hitleris užpuls Len- kiją. Jis prašė popiežių, pirma, nesmerkti vie- šai šio užpuolimo, o antra, nesukelti katalikų Lenkijoje priešintis nacistams, o, priešingai, sutelkti juos "kryžiaus žygiui" prieš T. Sąjungą.

Pijus XII nutarė ir čia remti Hitlerį.

Vatikanas pradėjo spaudimą Lenkijos vy- riausybei per kardinolą Hlondą ir Francūzi- jos katalikų sluoksnius, siekdamas, kad fran- cūzai neįstotų į karą su Vokietija. Derybos nepasisėkė ne todėl, kad popiežius nedėjo vi- sų pastangų, o dėl Hitlerio atkaklumo, kuris jau tvirtai buvo nutaręs sutriuškinti Lenkiją nepriklausomai nuo to, priims ji jo pasiūlymą, ar ne.

Ir taip, 1939 m. rugsėjo mėn. 1 d. Lenki- ja buvo užpulta. Rugsėjo 3 d. (priešingai vi-

soms jėgoms, veikusioms prieš tai, ir viena iš įtakingiausių jėgų buvo katalikų bažnyčia) Francūzija, o po jos ir Anglija, paskelbė karą Vokietijai. Prasadėjo karas Europoje.

Popiežius ištesėjo savo pažadą Hitleriui. Kaip prieš kelerius metus Austrijos ir Čeko- slovakijos atžvilgiu, taip dabar Lenkijos at- žvilgiu, užuot protestavęs viso pasaulio aki- vaizdoje prieš vokiškąjį užpuolimą, Vatika- nas tylėjo.

Priešingai, tuo metu, kai vyko baisingi Var- šuvos bombardavimai, kada lenkų katalikai buvo vokiškosios aviacijos žudomi, Vokietijos arkivyskupa ir vyskupa, Vatikano paliepi- mu, maldavo visagalį dievą "apsaugoti tre- čiąją imperiją" ir "šviesųjį jos fiurerį."

#### VATIKANO SPAUDIMAS FRANCŪZIJOJE

Po Lenkijos sutriuškinimo Vatikano diplo- matinė veikla buvo perkelta į Vakarus, ir ypą- tingas spaudimas buvo daromas Francūzijai. Buvo imtasi priemonių nustatyti ryšius su reikalingais žmonėmis Francūzijoje.

Vatikanas ir toliau stengėsi prikaltinti Hit- lerį užpulti TSRS, į ką nacistinė Vokietija nuolat atsakinėjo, jog jai anksčiau reikia už- sitikrinti Vakaruose. Popiežiaus nuncijus Pa- ryžiuje įtikinėjo popiežių, jog jeigu Vokietija perkels karą į Rytus, tai Francūzija piršto nepajudins. Jis tuo reikalu turėjo užtikrini- mus iš labiausiai autoritetingų ir "patikimų sluoksnių" ir žadėjo popiežiui, kad "faktiš- kai kariniai veiksmai prieš Vokietiją, galimas dalykas, visai nevyks," jeigu Vokietija įsiverš į Tarybų Sąjungą (1939 m. gruodis). Vienas iš svarbiausių autoritetų, kuris palaikė glau- džiausius ryšius su nuncijumi, buvo genero- las Veiganas, ištikimas katalikas, o taip pat maršalas Petenas ir Lavalis (pastarasis savo laiku buvo apdovanotas popiežiaus ordinu).

Maršalas Petenas, kuris taip pat buvo išti- kimas katalikas, ilgus metus palaikė įvairius ginkluotus fašistinius judėjimus, iš kurių la- biausiai žinomas buvo Kaguliarų judėjimas. Būdamas pasiuntiniu Madride, jis buvo suo- kalbyje su Lavalium, Veiganu ir kitais asme- nimis Francūzijoje, visų pirma, kad sukliu- dytų Francūzijai įstoti į karą ir, antra vertus, kad priverstų Francūziją sudaryti sutartį su Hitleriu. Petenas vedė derybas su Hitleriu per Vatikaną. Popiežiaus nuncijus Madride buvo

vienas iš svarbiausių tarpininkų, Franko taip pat padėjo šitame suokalbyje, skolindamas Petenui pinigų bei agentų. Daugiausia padėjo Petenui jo slaptose derybose Ispanijos pasiuntinys Paryžiuje Lekerika.

Tokiu būdu per kelis mėnesius vyko slaptos derybos Paryžiuje ir Madride tarp Peteno, Veigano, Lavalio, popiežiaus nuncijų ir Franko, Lekerikos bei Hitlerio. Vėliau Hitleris pranešė Vatikanui ir katalikams - suokalbininkams, jog jis negalys daugiau laukti. Jie turi pasiekti ko nors konkrečiau. Į popiežiaus nunciiaus užklausimą, Petenas pareiškė, jog šis galys informuoti popiežių, "kad yra rimtas pagrindas tikėtis, jog pasiseks išvengti kraujo praliejimo tarp Francūzijos ir Vokietijos," ir Vatikanas pranešė apie tai Hitleriui (1940 m. balandžio 30 d.). Hitleris norėjo žinoti daugiau smulkmenų, ir tuojau pasiuntė pas popiežių Ribentropą, kuris iki tol palaikė glaudžiausią kontaktą su popiežiaus nunciujumi Berlyne.

### ŽYGIS Į RYTUS

Vatikane Ribentropo vizitą priėmė kaip ženklą, jog karo pavojus Vakaruose yra pašalintas ir kad galima įtikinti pagaliau Hitlerį perkelti karą į Rytus. Ribentropas susitiko su popiežium. Šitame susitikime niekam kitam nebuvo leista dalyvauti. Kas čia įvyko?

Hitleris pranešė, jog jis nelaiko popiežiaus užtikrinimus pakankamais ir nutarė užpulti anksčiau Vakarus.

Netrukus po Ribentropo vizito Vatikane, Hitleris susitiko su Musoliniu, kad paruoštų Vokietijos įsiveržimą Vakaruose ir Musolinio užpuolimą Francūzijos iš užnugario.

Vatikanas buvo smulkiai informuotas apie tai. Tuo pačiu metu buvo atnaujintos Vatikano derybos su Francūzijos reakciniais katalikų sluoksniais ir buvo pradėta sudarinėti planus laikinajai vyriausybei sukurti po Francūzijos sutriuškinimo. Derybos vyko sėkmingai, ir Hitleris su popiežiumi pradėjo kurti naujus eilinius planus.

Vokietija nugalėjo Vakaruose, Vakarų valstybės buvo visiškai sumuštos. Holandija, Belgija ir Francūzija kapituliavo ir buvo okupuotos vokiškosios kariuomenės, o apdaužyta Anglija traukėsi ir gydė savo žaizdas mažose savo salose.

Musolinis pareiškė — ir daugelis žmonių Amerikoje ir Europoje buvo tos pačios nuomonės, — kad Vakarų valstybių pralaimėjimas yra karo pabaiga, kuri reiškia galutinę Vokietijos pergalę.

### PAMALDOS HITLERIO GARBEI

Vatikanas įsakė Vokietijos dvasininkijai visose bažnyčiose surengti iškilmingas pamaldas fiurerio garbei.

Kol Vokietijos bažnyčiose vyko iškilmingos pamaldos už Hitlerio gyvybę, trys vyskupai tyliai išvyko į Romą ir turėjo ilgus pasikalbėjimus su popiežium ir valstybės sekretorium (1940 m. gruodis). Jie svarstė būdus, su kurių pagalba bažnyčia galėtų nustatyti tikrai "glaudų bendradarbiavimą su pergalinga trečiaja imperija."

Po jų sugrįžimo Fuldoje įvyko eilinė visos Vokietijos vyskupų ir arkivyskupų konferencija. Vatikano sluoksnuose, lygiai taip, kaip ir Berlyne, nurodinėjo, jog konferencijai tenka spręsti svarbius klausimus ryšium su tuo, kad trys vyskupai atvežė su savim tiesiogines instrukcijas iš paties popiežiaus.

Fuldoje visiems Vokietijos vyskupams ir arkivyskupams buvo pareikšta (ir jie su tuo sutiko), kad jie turi "susitelkti apie Hitlerį" ir "stengtis užtikrinti labiau ryžtingą rėmimą iš Vokietijos katalikų pusės."

Bet Vatikanas, bijodamas nemalonaus įspūdžio, kurį gali sudaryti šios konferencijos rezultatai įvairių okupuotų kraštų katalikams, o taip pat Anglijos ir Jungtinių Valstijų katalikams, įsakė Vokietijos vyskupams neskelbti nieko apie šios konferencijos eigą bei rezultatus.

### SUOKALBIS PRIEŠ TARYBŲ SĄJUNGĄ

1941 metų birželio mėn. 21 d. vėlai vakare Ribentropas priėmė popiežiaus nuncijų Berlyne Orsenigo ir turėjo su juo asmenišką pasikalbėjimą, po kurio nuncijus tuojau susirišo su Vatikanu, kur visą naktį iš birželio 21 d. į 22 d. negesino šviesos. Pagaliau 1941 metų birželio mėn. 22 d. rytą visas pasaulis sužinojo žinią, kurią popiežius gavo oficialiai išvakarėse. Nacistinės armijos įsiveržė į Tarybų Sąjungos teritoriją.

Vatikanas pradėjo organizuoti "šventą kryžiaus žygį" prieš Tarybų Sąjungą. Vatikanas

rekomendavo katalikų dvasininkijai visame pasaulyje teikti "moralinę paramą karinei kampanijai prieš bedievišką Rusiją ne tik pasyviai, bet ir aktyviai."

Tačiau kada nacistinės armijos buvo sulaikytos prie Leningrado, sumuštos ties Maskva ir Stalingradu, padėtis pasikeitė. Vatikanas pasidarė labai atsargus su savo oficialiomis deklaracijomis. Bet tuo pačiu metu jis sustiprino pagalbą Hitleriui kampaniją visame pasaulyje. Įvairiose katalikiškose fašistinėse šalyse dar anksčiau buvo vykdomas pasirengimas verbuoti "savanorius" į kovos junginius, skirtus Rytų frontui. Dabar jie buvo siunčiami kovai su Tarybų Sąjunga.

### POPIEŽIAUS LEGIJONAI

1941 metų rudenį tokie legionai buvo suformuoti visose katalikiškose šalyse: Portugalijoje, fašistinėje Ispanijoje, Peteno — Francūzijoje, Belgijoje (iš reksistinės katalikiškosios partijos narių tarpo). Be to, buvo renkamos lėšos, organizuojami mitingai ir plati propagandos kampanija prieš Tarybų Sąjungą. Vatikanas pats nenorėjo oficialiai save sukompromituoti, ir todėl jis pavedė šį darbą savo kardinolams ir vyskupams. Iš visų pusių — iš Italijos ir Airijos, iš Šiaurės ir Pietų Amerikos — buvo siunčiami "savanoriai" ir pinigai į pagalbą fašistinėms armijoms, kurios po pirmojo plataus puolimo sustojo prie didžiųjų miestų — Leningrado, Maskvos, Stalingrado. Nežiūrint į tai, Vatikanas galvojo, kad nacistinė Vokietija patyrė tik laikiną nepasisekimą ir kad "galima laikyti Rusiją oficialiai sunaikinta."

Būdamas tos nuomonės, kad nuo šiol nacistinė Vokietija taps viešpataujančia valstybe Europoje, Vatikanas pradėjo galvoti apie ateitį. Vatikano radijas pradėjo kampaniją, skirtą pasaulio perspektyvoms "naujosios tvarkos" rėmuose.

Bet vėliau, kada paaiškėjo, kad nacistinės armijos galutinai sustabdytos ir kad "nugalėtoji Rusija" perėjo į kontrpuolimą, — baimė ir abejonės vėl apėmė Vatikaną.

### VATIKANO DIPLOMATINIS VAIDMUO

Popiežius pradėjo plačią diplomatinę kampaniją įvairiose kariaujančių valstybių sostinėse. Ši kampanija siekė dviejų tikslų: 1) su-

kliudyti Jungtinėms Valstijoms ir Didžiajai Britanijai teikti aktyvią paramą Tarybų Sąjungai; 2) surasti būdą, su kurio pagalba būtų išvengtas Tarybų Sąjungos žygis į Vakarus.

Geriausias būdas šiems dviem tikslams pasiekti buvo mėginimas sudaryti taiką tarp sąjungininkų ir "ašies" valstybių. Vatikanas palaikė glaudų kontaktą su Hitleriu ilgą laiką nuo klausimu ir, gavęs tam tikrus užtikrinimus iš Berlyno, jis susirišo su Londonu ir Washingtonu. Vokietijos pasiuntinys Vatikanas kasdien slaptai susitikinėjo su popiežiumi ir jo valstybės sekretoriumi.

Vatikanas įtikinėjo sąjungininkus, kad Vakarų sąjungininkai ir Vokietija turi susijungti ir kovoti kartu prieš Tarybų Sąjungą; tam tikslui Hitleris pasirengęs sudaryti sutartį su Anglija ir Amerika ta sąlyga, jeigu jis "galės išgelbėti savo reputaciją." Tačiau Didžioji Britanija ir Amerika nepriėmė šito pasiūlymo (1942 m. gegužė — birželis).

Didžiuliai Tarybinės Armijos laimėjimai sekančiais metais privertė Vatikaną dar labiau išvystyti savo veiklą. Tuo pačiu metu Tarybinės Armijos žygis į Vakarus taip pat sukėlė nerimą ir baimę valdantiejiems Jungtinių Valstijų bei Anglijos sluoksniams. Šitie sluoksniai siekė surasti kokį nors būdą, kad sustabdyti bolševikų judėjimą pirmyn. Čia Vatikanas atėjo jiems į pagalbą. Iš Hitlerio jis sužinojo, kad tas "pageidauja" taikos — taikos, kuri bus patogi Vakarų valstybėms, Vokietijai ir katalikų bažnyčiai. Jis prašė sąjungininkus neatidaryti antrojo fronto, o leisti Vokietijai kariauti prieš Tarybų Sąjungą. Popiežius parašė prezidentui Rooseveltui, kad "nacistinės vyriausybės sudėtyje įvyks radikalūs pasikeitimai," jeigu sąjungininkai priims šį pasiūlymą.

Tačiau Rooseveltas davė suprasti Vatikanui, jog negali būti jokių derybų dėl taikos, kol Hitleris yra prie valdžios.

Kada Rooseveltas pasiuntinys atvyko į Romą, jam pranešė ką galvoja Vatikanas dėl "ašies" valstybių besąlyginės kapituliacijos reikalavimo, kurį iškėlė sąjungininkai.

"Deklaracija, paskelbta Kasablankoje ir reikalaujanti trijų šalių besąlyginės kapituliacijos, visiškai nesuderinama su krikš-

(Tęsa ant 100 pusl.)

## Nauji Atradimai Lituanistikos Srity

Prof. P. PAKARKLIS

Pasibaigus karui, Tarybų Lietuvoje ėmė vykti didelis kūrybinis darbas visose ūkinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Pirmą kartą Lietuvos istorijoje mokslininkai gavo plačią erdvę savo veiklai. Tam padeda prie Tarybų valdžios įkurtoji Tarybų Lietuvos Mokslų Akademija — respublikos mokslo centras.

Partija ir vyriausybė užtikrino mokslininkams ir mokslinėms įstaigoms pačias palankiausias darbo sąlygas. Aš, kaip senas profesorius, turėjau progos jau pokariniiais metais vadovauti dešimčiai mokslinių išvykų, kurios buvo darytos Lietuvos istorijos šaltiniams paieškoti Klaipėdos, šilutės, Pagėgių apylinkėse. Tų ekspedicijų darbe žymią pagalbą suteikė Tarybų Sąjungos Mokslų Akademija.

Sėkmingai atliktų ekspedicijų išdavoje mums pavyko rasti naug vertingų Lietuvos istorijos bei lituanistikos dokumentų. Kai kurie rasti dokumentai ligi šiol mums nebuvo žinomi.

Labai vertingas yra mūsų rastas Donelaičio, paties poeto ranka rašytas "Metų" rankraštis. Vyriausias šio nemirtingo veikalo herojus — lietuviai baudžiauninkai XVIII amžiaus vidurio Mažojoje Lietuvoje. Rankraštis buvo rastas senovinės prūsų pilies griuvėsiuose.

Be to, surastas Brodovskio vokiečių-lietuvių kalbų žodynas ir keletas kitų lietuvių kalbos žodynų, rašytų ranka ir niekur neišspausdintų, visa eilė 1850-1884 metų laikotarpio notarinių knygų lietuvių ir vokiečių kalbomis, eilė teisminių bei notarinių aktų lietuvių kalba, rašytų 1850-1912 metų laikotarpiu, taip pat tikybinio turinio rankraščiai lietuvių kalba.

Rasta taip pat nemaža retų senovinių spausdinių. Jų tarpe — teisiniai dokumentai, XVI-XIX šimtmečiuose išleisti lietuvių kalba.

Per minimas išvykas iš viso buvo rasta apie šimtą bibliografams nežinomų teisinių XVIII šimtmečio spausdinių.

Surastųjų spausdinių tarpe randame Rusijos generolo Vojekovo 1762 metų rugpiūčio 6 dienos įsaką, kuriame kalbama apie nugalėtos Prūsijos gyventojų ištikimybės priesaikas Rusijai.

Rastų spausdintų dokumentų dauguma yra Prūsijos valstybės juridiniai dokumentai, išleisti tuo laikotarpiu, kai Prūsija buvo tipiška kariškai biurokratinė, absoliutizmo valstybė, kur visagalė junkerija, sudariusi tos valstybės klasinę bazę, siekė išnaudoti baudžiauninkus.

Rastųjų teisinių spausdinių turinys yra labai įvairus. Kai kuriuose įsakuose kalbama apie žmonių elgimąsi laike raupų ir maro epidemijų, kurios anais laikais buvo žmonijos rykšte. Kituose įsakuose kalbama apie elgetas ir valkatas, kuriais tuometinė visuomeninė santvarka paversdavo valstiečius.

Keletas įsakų kalba apie prekybos reikalų sutvarkymą. Čia smulkiųjų pirklių nenaudai ginami stambiųjų pirklių interesai.

Daugelyje įsakų paliečiamas klausimas apie dezertyrus, kurių labai daug duodavo ano meto Prūsijos kariuomenės santvarka. Armijos drausmės esmę sudarė griežčiausias muštravimas ir toks žiaurus mušimas lazdomis, kad kareivis paparstai bijodavo savo puskarininkio daugiau, negu priešo. 1788 metų sausio 8 dieną išleistas įsakas rodo, kad anais laikais ne tik būdavo daug dezertyrų, bet ir jų gaudymas labai vargindavo valstiečius baudžiauninkus.

Iš vieno įsako mes sužinome, kad Klaipėdos ir gretimų apylinkių lietuviai valstiečiai XVIII šimtmečio pradžioje Prūsijos valdovui, neskaitant žemės mokesčio, karo pinigų, pagalbės, turėjo teikti dar kanopų bei ragų mokesčių. Tenkinant viešpataujančios klasės interesus, įsakais buvo nustatyta, kad paprastas valstybės valdinys privalo pirkti nustatytą druskos kiekį, kad valstietis turi malti tik pas tą malūnininką, prie kurio jis prirašytas, kad jam neleidžiama namie turėti girnų, neleidžiama pardavinėti žvėrienos, kad jis neturi prašyti, kad jam būtų palengvinta baudžiava ir t.t.

1790 metų sausio 13 dienos įsake, skirtame Mažajai Lietuvai, draudžiama valstiečiams javus namie girnomis malti. Jame sakoma:

“...namėj nė viens netur ant girnų malti, bau iširtas, už kožną ketvirtį (šepelį) penkius dolerius turės štropą mokēt, arba ant kūno bus nukoravots, irgi miltus ant girnų maltus, prapuldyt, o tai dėl to, kad malūnininkams pelnas savo nebūtų nutrupintas.”

Įsakai, kuriuos Prūsijos karalius išleido 1736 metų sausio 26 dieną ir rugsėjo 19 dieną, byloja apie bausmes, kurios buvo taikomos baudžiauninkams, bėgusiems iš Prūsų. Rugsėjo 19 dienos įsakas yra šitaip užvardintas: “Karališkas apsakymas, kad burai iš Prūsų žemės išbėgę, tuoj tikt nutverti, į galgį bus pakarti, ir kad tam, kurs išbėgusį sugrąžina bus dešimt dolerių apdovanoti. O kad išbėgęsis negalės sugrąžinamas būti, tai jo vardas kaip tikro šelmio į galgį bus rašytas”...

Kai kurie iš rastų spausdinių rodo ir feodaliniai-absoliutinės Prūsijos atsilikimą. XVIII šimtmečio gale eilėje šalių buvo einama prie feodalinės santvarkos likvidavimo, o Prūsijoje 1799 metų sausio 11 dieną buvo išleistas Pričkaus Viliaus III įsakas, turįs antraštę: “Pagraudenimas, idant būrai ir Rytrpūsijų bei Lietuvos neišsidrįstų amtmonams arba savo ponams pasistengti, neigi neprašytų, kas jiems niekados nepažadėta, bet su viernumu yiską atliktų, kas jiems atlikti priguli.” šis įsakas valstiečiams, nenorintiems atlikti baudžiatvos dvaruose, grąsino jų ūkio nusavinimu. Pagal šį įsaką valstiečio ūkis nėra jo paveldimas turtas, bet priklauso pono dvarui.

Daugelio baudžiauninkų pabėgimo į kitas šalis priežastis buvo prūsiska karališkai-absoliutinė spauda. Taip pat yra visiškai suprantama, kad septynerių metų karo metu plačiosios Rytrpūsijų gyventojų masės, ypač lietuviai, palankiai sutiko Rusijos armiją. Tai rodo ir Prūsijos kariuomenės vado Lehvaldo atsišaukimas, 1757 metų rugpiučio 3 dieną išleistas lietuvių kalba.

Tai, kad įsakai buvo leidžiami lietuvių kalba, byloja apie tai, jog jie buvo skiriami lietuviams, aišku, nemokantiems ar nepakankamai mokantiems vokiečių kalbą. Kai kurie iš tų įsakų išleisti laikotarpy, kada ne tik Klaipėdos, Šilutės bei Pagėgių apskritys, bet ir visa Suduva (Suvalkija) su Lazdijų, Marijampolės, Vilkaviškio ir Šakių apskritimis ir kai kuriomis Kauno, Alytaus ir Tauragės apylinkėmis buvo Prūsijos užgrobtos. Todėl šie

spausdiniai yra didžiai įdomūs Lietuvos istorikams, kalbininkams, teisininkams, ekonomistams ir rašytojams.

Žymi dalis lietuviškų spausdinių, kuriuos dabar surado tarybiniai mokslininkai, nebuvo žinoma ne tik plačiajai visuomenei, bet net ir bibliografams. Lietuvos vadinamos “nepriklausomybės” metais buržuazinė vyriausybė neieškojo Lietuvos istorijos šaltinių. O fašistinės Vokietijos ideologai, laikiusieji savo įtakoje lietuviškus buržuazinius nacionalistus, nebuvo suinteresuoti, kad būtų viešai paskelbta tai, kas primintų Klaipėdos, Šilutės, Pagėgių ir gretimų apylinkių lietuvišką praeitį.

Tiktai dabar, prie Tarybų valdžios, Lietuvos mokslininkai atkuria tikrąją Lietuvos istoriją, tarnauja savo darbo liaudžiai ir drauge su ja kuria naują laimingą gyvenimą.

A. Puškinas.

## Kaukazas

Kaukazas po kojomis. Vienas kalne  
Aš stoviu ant krašto bedugnės snieguotos;  
Pakilęs toli nuo viršūnės uolotos,  
Erelis plevena tingiai prieš mane.  
Matau iš čionai, kaip užgimsta šaltiniai,  
Kaip slenka grėsmingai ledai pirmutiniai.

Prie kojų man debesys plaukia niūriai,  
Po jais kunkuliuoja kriokliai vandeningi,  
Gūbriai akmenuotieji rymo sustingę;  
Žemiau — pilkos samanės, nykūs kerai;  
O ten — žalios girios, kur slapstosi elniai,  
Kur paukščiai lakioja, čiulbėdami švelniai.

O ten jau matyti sodybos žmonių,  
Ir ganosi avys atšlaitėj žolėtoj,  
Ir linksmas piemuo nusileidžia iš lėto  
Ūksmingon pakrantėn Aragvos vilnių,  
Tarpukalny vargeta raitelis joja,  
Ir Terekas žilas iššėlęs putoja, —

Putoja ir staugia, lyg jaunas žvėris,  
Iš narvo plieninio sau grobį pajutęs,  
Ir blaškos ir veržias platyn, pasipūtęs,  
Ir laižo krantus alkana jo vilnis...  
Bet veltui. Nėra jo siautimui paguodos, —  
Suspaudė jį uolos nebylios ir juodos.

Vertė A. Churginas.

# DIDYSIS DEMOKRATIJOS PIONIERIUS

KAZYS STEPONAVIČIUS

Šių metų sausio mėnesį sukako 243 metai nuo gimimo Amerikos demokratijos pionieriaus Benjamin Franklin. Tai buvo stebėtinų gabumų ir nenugalimos energijos žmogus.

Nors mūsų šalis turėjo nemažai sugabių demokratijos pionierių, bet lygaus Benjamin Franklin'ui nėra žinoma.

Gimęs iš vargingos šeimos ir nelankęs aukštesnės mokyklos, gyvenimo kelionėje jis darsiekė iki įžymiausios asmenybės. Jis buvo spaustuvinininku, poetu, žurnalistu, diplomatu, filozofu, išradėju ir autorium Amerikos Nepriklausomybės Deklaracijos. Jis buvo atstovu seimo, kuris užgyrė Amerikos Konstituciją.

Todėl dabar jau per daugelį metų yra atžymima jo gimimo sukaktis kaip tautinė spaudos savaitė (National Printing Week).

Šiais metais ir man teko pamatyti ir pasigėrėti tam tikslui paruošta paroda Sears Roebuck krautuvės dideliame lange, Union City, N. J. Suprantama, narooda buvo suderinta su tos krautuvės bizniu, bet vistiek buvo žingeidų stebėti piešinius ir tų laikų spaustuvės mašinerijas, įrengimus, apie kuriuos tik knygoje esame skaitę.

Benjamin Franklin gimė 1706 m. sausio 17 d. Boston, Mass. Tai buvo šešiolikmetis vaikas Josiah Franklin šeimoje. Benjamin nuo jaunystės buvo sugabus ir žvalus. Jis pirma lankymo mokyklos išmoko skaityti ir rašyti.

Pradinę mokyklą Franklin lankė viso vos du metus. Jokioje aukštesnėje mokykloje jis nėra mokėsis.

Kai pradinės mokyklos mokytojas pastebėjo tėvui, kad Benjaminas yra gabus studentas ir būtų didelė nauda jį palikti ilgiau mokykloje, tai tėvas net susinervavęs atkirto: "ir mokykla lankantieji valgyti nori, o aš turiu maitinti 16 burnų, apart mano ir žmonos burnos."

Tėvas turėjo mažą žvakių dirbimo dirbtuvę. Čia ir jaunas Benjaminas buvo pristatytas dirbti, bet tas žvakių gaminimo darbas baisiai jam nepatiko.

Jo vyriausias brolis James turėjo nemažą spaustuvę. Čia buvo daug knygų, o jaunas

Benjaminas labai mėgo knygas skaityti. Jis dažnai atsilankydavo į brolio spaustuvę ir pasislėpusiai išsinešdavo įvairių knygų — progai pasitaikius jas skaitydavo. Tėvas, užtėmęs knygą skaitytą, apibardavo už laiko gaišinimą — nedirbimą.

Tėvas buvo uolus tikėjimiško katekizmo pildytojas, o jaunas Benjaminas suvis nesiinteresuoto tikėjimiškais prietarais.

Kartą pietaujant, tėvas, pirma pradėsiant valgyti, persižegnojo, o Benjamin tėvui sako:

"Tu mane dažnai apibari už bereikalingai laiko eikvojimą knygų skaitymą, bet pats irgi daug laiko sueikvoji tuo nuolatiniu žegnojimuosi. Kam tas kožną syk prieš valgant žegnojimas? Padaryk vieną didelį apsižegnojimą ant visų metų laiko, tokiu būdu sutaupysi savo laiką ir nuolatos Dievo netrukdysi."

Tėvas, pykčio apimtas, sako:

"Tu dėl tų knygų skaitymo ne tik į bažnyčią nesilankai, bet ir patį Dievą pradedi išjuokti."

Benjaminas tėvui į tai atsakė:

"Aš manau, kad vienos geros knygos perskaitymas yra didesnė nauda, negu klausymas desėtkų klaidinančių pamokslų. Reikia skaityti ir dažinoti ką naujo, o ne kartoti visados tą patį, kaip kad daroma poteriaujant."

Benjaminas taip diskutavo su tėvu tada, kai jis buvo vos 10 metų amžiaus!

Jis mylėjo sportą ir draugovę su savo bičiuliais. Jis turėjo žymėtinai gerą atmintį ir su draugais diskusijose dažnai oponentą įtikindavo.

Pagaliau pasitaikė proga dirbti brolio James spaustuvėje. Spaustuvės darbininkai buvo tų laikų vergai (slaves): Dirbo už maistą, nakvynę ir drapanas. Tik gerai prasilavinę spaustuvės darbe mechanikai, gaudavo šiek tiek užmokesčio. Tokios sąlygos pasiūlyta ir dėl Benjaminas — valgis, guolis, drapanos, o algos — nieko!

Benjaminas su tokiomis sąlygomis nesutiko. Jis broliui James sako:

"Aš noriu tavo spaustuvėje dirbti, bet kartu noriu laisvai gyventi ir žygiuoti į pasaulį ne-

varžomai. Aš noriu užsidirbti pinigų ir be niekenu malonės plačiau pamatyti pasaulį. Tu išskaitliuok, kiek darbininko valgis, guolis, drapanos tau atsieina per saveitę, tiek tik ir man užmokėk pinigais. Aš noriu gyvent ir maitintis kitioniškai, žymusis knygų autorius Tryon, sako: "To Eat Meat is a Crime." Aš noriu išbandyti jo teoriją ir misti vegeterijoniškai."

Po pasiginčijimo Benjamin įtikino brolių priimti jo sumanymą.

Spaustuvės darbe, Benjaminas parodė didelių gabumų. Jis nevien buvo gabus spaustuvininkas — technikas, bet būdamas 12 metų amžiaus, sklandžiai parašydavo eilėraščius. Nuo darbo liuosu laiku tuos eilėraščius atspausdindavo plakatų formoj ir pardavinėdavo Bostono gatvėse.

Brolis James spaustuvėje buvo spausdinama laikraštis "New England Courant." Vieną rytą, kai brolis atidarė spaustuvę, po durim rado pakištą gerai suredagotą straipsnį su slapyvardžiu "Mrs. Silence Dogood." Nuo tada nuolatos rasdavo straipsnio rankraštį tuo pačiu slapyvardžiu.

Laikraščio redaktorius panorėjo sužinoti tą slaptinę bendradarbį. Talpnant paskiausia straipsnį, redakcija pridėjo pastabą, kad Mrs. Dogood pasiaiškintų redakcijai ypatiskai.

Kitos dienos rytą į redakciją atėjo Benjaminas, rankoje laikydamas keletą prirašytų popierio lakštų. Juos padavė redaktoriui, o redaktorius pastebėjęs "Mrs. Silence Dogood" parašą, paklausė Benjaminą, kas ta per viena "Mrs. Dogood?" Benjaminas pirštu rodydamas į save sako: "Aš esu Mrs. Silence Dogood!" Nuo tada Benjaminas įžengė į viešą žurnalistikos šeimyną, būdamas 16 metų amžiaus.

1723 metais vieną tykų ir žvaigždėtą vakarą Benjamin Franklin apleido gimtamiestį, Bostoną. Kupina, svajonėmis pripildyta siela, laimingai pasiekė New Yorką. Tais laikais pats New Yorkas buvo itin maža, su apie 7,000 gyventojų kolonija. Didžioji miestų garsenybė buvo Philadelphia.

Pabuvęs keletą dienų New Yorke, Franklin leidosi kelionėn į Philadelphia. Čia susiradęs spaustuvės darbą, džiaugėsi pasisekimais, kad viskas vyksta pagal jo planą. Jis dirbo ir taupe pinigus. Susitaupęs ganėtinai kelionei pi-

nigų, vyko į Londoną (Angliją), kad įsigyti daugiau patyrimo spaustuvės darbe. Jis ir čia (Londone) turėjo gerų pasisekimų.

Susitaupęs stambesnį piniginių kapitalą ir patyręs moderniškėnėse spaustuvėse darbą bei techniką, vėl sugrįžo į Philadelphia. Sugrįžęs įsisteigė savo locną spaustuvę ir pradėjo paskėmingą biznį. Netrukus jo spaustuvė buvo skaitoma moderniškiausia spaustuve Amerikoj.

Apart knygų ir daugelio valstijų valdiškų spaudos darbų, jo spaustuvėj buvo spausdinamas pirmas vokiečių laikraštis. Jo spaustuvėj buvo spausdinamas ir paties Franklino redaguojamas žurnalas "Pennsylvania Gazette," pirmtakūnas dabartinio "Saturday Evening Post." Jis spausdino ir redagavo dar ir dabar Amerikos žmonėse minimą "Poor Richard's Almanac."

Po keliolikos metų, Benjamin Franklin buvo ne tik žymiausias spaustuvininkas - redaktorius, bet ir įtakingiausias Amerikos pilietis. Jis buvo organizatorius, diplomatas, filozofas ir išradėjas. Jis buvo puikus kalbėtojas ir geras žurnalistas. Jis išrado elektrai gaminti "Generator" (pradėtuvą), geležinį pečių ir daugelį kitų dalykų. Trumpu laiku jis pateikė daugiau moderninių ir mokslinių atradimų, negu buvo atrasta nuo Aristotelio iki Newtono.

Benjamin nė vieno išradimo neužpatentavo. Jis sakydavo: Jei žmogus atlieka ką nors dėl civilizacijos ir tobulybės pasaulio, tai jis atlieka, kaip žmogus, savo pareigą. Dabar gal ir pats Franklin kalbėtų kitaip, pamatęs, kad moksliniai išradimai pajungiami žmonių išnaudojimui, arba tų pačių žmonių žudymui.

1776 metais kongresas įgaliojo John Adams, Thomas Jefferson ir Benjamin Franklin, parašyti projektą Nepriklausomybės Paskelbimo (Declaration of Independence). Jeffersonas parašė, o Franklin, kaip literatūrinis meistras, jį perrašė — suredagavo. Tais pačiais metais liepos 4 d. buvo paskelbta Amerikos nepriklausomybė.

Priruošime Amerikos tautos prie paskelbimo nepriklausomybės, Benjamin Franklin drąsiai rašė ir griausmingas prakalbas sakė už Amerikos nepriklausomybę. Sakydamas prakalbą Philadelphioj "Junto" (slapto pasitarimo) klube, jis pasakė, kad vienas Ameri-

kos žemės artojas yra vertingesnis tautai, negu desėtkai karalių ir princų!

Jo straipsnis "Laisvė ar Mirtis" 1753 metais buvo pakartotas visuose Amerikos laikraščiuose. Tada jis rašė:

"Mums jau nusibodo maldavimai susimylėjimų. Mes turime susivienyti ir žengti karžygiškais žingsniais į naują ir laisvą pasaulį. Jei būsime už tai pakarti, tai visi sykiu, o ne po vieną. Mes norime savo tautai ir jos žmonėms laisvės, arba už laisvę mirsim."

1787 metais Jungtinių Valstijų atstovų konvencijoje, kurioje buvo užgirta šios šalies Konstitucija, Benjamin Franklin jau buvo 82 metų amžiaus. Jis buvo šioj konvencijoje atstovu ir suvaidno svarbų vaidmenį. Čia buvo karštų diskusijų. Kaip tik diskusijos pradėdavo krypti į kraštutinybę, senelis Franklinas pasiimdavo balsą ir, kaip Mark Twain pasakojo, pritaikyta juokinga pasaka delegatus nuramindavo. Tik ačiū Franklino atkaklumui ir jo vikriems argumentams, kad Jungtinių Valstijų Konstitucijoje nėra minima nė sykio Dievo ar Kristaus vardai. Tas senelis diskusijose ve ką pareiškė:

"Mes susirinkome į šią konvenciją sudaryti patvarkymus Amerikos žmonėms, o ne danguje Dievui. Juo mažiau mes kišimės į jo karalystę, tuo geriau ir jis paliks mus ramybėje ir nepriklausomybėje."

Prieš pat savo mirtį, būdamas 84 metų amžiaus, senelis Franklin parašė Kongresui prašymą už panaikinimą vergijos. Tame rašte jis pabrėžė, kad šalyje, kurioje egzistuoja demokratinė santvarka, negal būti žmogus pavergtas tik todėl, kad jo kraujas ar skūra kitokios spalvos. Visi žmonės turi turėti lygias teises ir privilegijas prie gyvenimo.

Jau 159 metai praėjo, kaip Benjamin Franklin parašė Kongresui prašymą už panaikinimą vergijos ir prieš diskriminaciją. Bet kapitalistinėj sistemoj dar ir dabar palaikoma vergija ir diskriminacija prieš juodosios rasės žmones.

Benjamin Franklin mirė 1790 metais, Philadelphia, Pa. Apie jo darbus ir mokslo atsiekimus yra parašyta daug ir stambių knygų. Autoriai knygų atžymi, kad dar nėra istorijos lapuose užrašyta žmogaus, kuris be mokyklos mokslo būtų patapęs didžiuoju mokslininku įvairiose srityse.

## 5 Metai Nuo Lietuvos Išlaisvinimo

(Tąsa nuo 81 pusl.)

Tarybinė Lietuvos vyriausybė, kuri karo pradžioje buvo pasitraukus giliau į Tarybų Sąjungą, rūpinosi ir veikė Lietuvos išlaisvinimo reikalais. Kaip tik Vilnius buvo išlaisvintas, ji grįžo Lietuvon ir rūpinosi, kad padėti Tarybų Sąjungai sumušti priešą, kad atstatyti Lietuvos gyvenimą.

Ant rytojaus po Kauno išlaisvinimo atsišaukime "*Lietuvos Piliečiai*," kurį pasirašė Tarybinės Lietuvos prezidentas Justas Paleckas, ministrų pirmininkas — M. Gedvilas ir Komunistų Partijos Sekretorius Antanas Šnieckus, tarpe kitko, sakė:

"Broliai lietuviai! Raudonoji Armija neša lietuvių tautai išvadavimą iš hitlerinių galvažudžių jungo. Nesileiskite apgaunami prieš skleidžiamų melų ir provokacijų. Visuose išvaduotuose miestuose ir kaimuose pasilikite vietoje ir tęskite savo normalų darbą. Valsybinių įstaigų tarnautojai privalo eiti toliau savo pareigas, saugoti valstybinį turta, padėti tarybiniam valdžios organams gražinti kraštę rimtį ir normales gyvenimo sąlygas.

"Tarybų valdžia ateina ne keršyti, bet atstatyti vokiečių sugriautą Lietuvą ir sukurti naują, laimingą gyvenimą mūsų tautai. Mes kviečiame visus lietuvius, mylinčius savo tautą ir kraštą, susitelkti į vieningą frontą kovai prieš vokiškuosius grobikus dėl galutinios pergalės, naujam darbui — Lietuvą atstatyti."

Suprantama, nepatiko tarybinės santvarkos grįžimas į Lietuvą ne vien vokiečiams, kurių vien 1941 — 1942 metais į Lietuvą atsikraustė 16,300 šeimynų viešpatauti ir žemes "pavyzdingai" dirbti, bet ir tiems lietuviams, kurie savo asmens gerbūvio sumetimais susijungė su hitlerininkais. Jie išbėgo iš Lietuvos. Bėgdami padarė jai žalos, kiek tik galėjo ir po šiai dienai skleidžia bjaurius melus ir prasi-manymus Tarybų Lietuvos žmonių antrašu.

Sukako penki metai nuo Lietuvos išvadavimo iš vokiečių hitlerininkų jungo. Per tą laiką Tarybų Lietuva jau labai daug atsiekė užgydytame karo padarytų žaizdų ir kūrime naujo laimingo gyvenimo.

## Puškinas ir Rusų Klasikinė Literatūra

ALEKSANDRAS JEGOLINAS

“Rašyti apie Puškiną, — yra pasakęs didžiausias rusų kritikas V. Bielinskis,, — reiškia rašyti apie visą rusų literatūrą.” Aleksandras Puškinas priklausė skaičiui tų kūrybingų genijų, tų didžiųjų istorinių asmenybių, kurios, dirbdamos dabarčiai, savo veikla parengia ateitį.

Iki Puškino rusų literatūrą atstovavo žymūs rašytojai — Lomonosovas, Fonvizinas, Deržavinas, Radiščevas. Puškino vyresniaisiais buvo tokie išgarsėję poetai, kaip Krilovas, Žukovskis, Batiuškovas.



ALEKSANDRAS PUŠKINAS

Savo išsivystyme Puškinas rėmėsi rusų nacionaline kultūra ir literatūra, o taip pat visos pasaulinės kultūros pasiekimais. Puškinas paėmė visa vertingiausia iš praeities literatūros ir tos literatūros vertę pakėlė daugelį kartų.

Puškinas padėjo pagrindus naujai rusų literatūrai, savo kūryba jis atidarė naujus kelius gimtajai kalbai ir literatūrai vystytis.

Puškino didybė jo realizme. Puškinas buvo pirmasis poetas, kuriam tikrovė buvo meno kūrybos šaltinis. Savo kūrinuose Puškinas sprendė visus svarbiausius klausimus, kurie jaudino ano meto pažangiąją rusų visuomenę. Jis pamatė carinės Rusijos sąlygose paprasto žmogaus tragediją, pamatė ir parodė baudžiauninkų — valstiečių skurdą. Išreikšdama pačias progresyviausias epochos idėjas, Puškino kūryba tuo pačiu tarnavo liaudžiai, padėjo jai sėkmingiau žengti pirmyn savo išsivadavimo keliu.

Puškinas pirmas iš rusų rašytojų suprato, kad grožinė literatūra — bendras tautos reikalas. “Puškino vardas iš karto sukelia mintį apie rusų nacionalinį poetą,” — rašė apie Puškiną, dar jam gyvam esant, N. Gogolis.

Rusų tauta, jos kalba, jos istorija — štai ta dirva, į kurios gelmes savo šaknimis yra įaugęs Puškino genijus.

Puškinas ieškojo bendravimo su liaudimi, studijavo valstiečių buitį, užrašinėjo kaimo dainas, klausėsi pasakotojų, gilinosi į rusų patarlių reikšmę. Poetas rašė, kad senovinių dainų, pasakų studijavimas būtinai reikalingas tobulam rusų kalbos ypatybių žinojimui.

Nuolatinis ir vis labiau augantis Puškino domėjimasis sakytine liaudies kūryba ir masių kalba įtikinamai byloja apie jo pasaulėžiūros pažangumą ir apie jo meninio metodo gilų realistinį pagrindą.

Humanizmas, laisvės apdainavimas, siekimas išvystyti liaudiškumą, — nuo Puškino laikų tapę visų geriausių Rusijos rašytojų pagrindiniais kūrybos bruožais, — rusų literatūrą nuo Puškino ligi Gorkio padarė pirmąja literatūra pasaulyje. Rusų literatūra aukščiau už visas kitas literatūras iškelia laisvės ir liaudies masių teisių gynimo vėliavą.

Puškino kūrybinė veikla paruošė dirvą rusų klasikinei literatūrai vystytis. Puškino potraukis į kritikinio realizmo metodą, poeto užjautimas nuskriaustiems ir engiamiesiems,

nuolatinis domėjimasis dvarininkų ir valstiečių tarpusavio santykiais — visa tai daro jį tiesioginiu praeito amžiaus daugumos mūsų rašytojų pirmtaku.

Puškinio kūriniai rusų poezijos ir prozos išsivystymui turėjo lemiamą reikšmę. Eilium tame romane "Eugenijus Onieginas" Puškinas nupiešė "atliekamo žmogaus" — Onieginą — tipą, tapusio vienu paplitusių tipų vėlesnėje rusų literatūroje ligi Čechovo imtinai. Poetišką rusų moters įvaizdį, pirmą kartą Puškinio duotą Tatjanos Larinos vaizde, taip pat vėliau vysto didieji rusų romanistai ir, visų pirma, Turgenevas, Gončarovas, L. Tolstojus.

Pirmuoju Puškinio principų pasekėju buvo didysis rusų poetas Michailas Lermontovas (1814-1841).

Lermontovo populiarumas prasidėjo jo išplatintu rankraščiais eilėraščių, skirtu Puškinio žuvimui — "Poeto Mirtis." Eilėraščių buvo pripažintas plačių pažangiosios rusų visuomenės sluoksnių. Lermontovas — Puškinio paveldėtojas ir tiesioginis jo didžiojo darbo tęsėjas. Būdamas neabejotinoje Puškinio įtakoje, Lermontovas rašė artimomis liaudies gyvenimui temomis. Puškinio kūryboje Lermontovas visų pirma vertino revoliucinius motyvus.

Puškinas davė pradžią kritiniam realizmui, kuris vėliau suklestėjo Nikolajaus Gogolio (1809-1852) kūryboje.

Gogolis visada žiūrėjo į Puškiną, kaip į savo mokytoją. Jo kūrybai didelės įtakos darė Puškinio veikalai, pavyzdžiui, "Eugenijus Onieginas," "Grafas Nulinas," "Stoties Prižiūrėtojas," "Karstų Dirbėjas" ir kt. Pats Gogolis pripažįsta nepaprastai didelę Puškinio įtaką savo literatūriniam išsivystymui. Sužinojęs apie Puškinio mirtį, Gogolis rašė: "Visi mano gyvenimo pomėgiai, pats aukščiausias mano malonumas dingo kartu su juo. Niekam nesiryžau be jo patarimo. Nerašiau nė vienos eilutės, prieš akis neturėdamas jo vaizdo."

Yra žinoma, kad didžiausiems Gogolio kūriniams — "Revizorius" ir "Mirusios Sielos" — siužetus nurodė Puškinas. Sekdamas didžiojo rusų poeto realistinėmis tradicijomis, Gogolis sukūrė savo nemirtingus veikalus, padėjusius pagrindą kritiniam realizmui, naujai ir pačiai vaisingiausiai XIX amžiaus rusų literatūros kryptims.

XIX amžiaus 60-tųjų metų epochoje Puš-

kino įpėdiniu pasirodė didžiausias pilietinis poetas Nikolajus Nekrasovas (1821-1878), kuris naujose sąlygose išvystė Puškinio poezijos pagrindinius bruožus — jos pažangų idėjiškumą, liaudiškumą, paprastumą ir minčių bei jausmų išreiškimo aiškumą.

Puškinas ir Nekrasovas yra skirtingų epochų, skirtingų socialinių sąlygų poetai. Bet ir vienas ir antras žengė geriausių savo meto žmonių avangarde. Jei Puškinas buvo draugas revoliucionierių - dekabristų, kurie Petrapilyje 1825 metais gruodžio mėnesį sukilo prieš caro autokratiją, tai Nekrasovas buvo draugas didžiųjų revoliucionierių demokratų — Nkalojaus Černiševskio ir Nikolajaus Dobroliubovo. Veikaluose "Dubrovskis" ir "Kapitono Duktė" Puškinas aprašė valstiečių maištus; Nekrasovo kūryboje vyraujanti tema — valstiečių revoliucija.

Neapykanta despotijai ir baudžiavai — bendras Puškinio ir Nekrasovo kūrybos šaltinis. Abu poetai žinomi kaip karšti laisvės dainiai. Abu poetai mokėjo sujungti gilų pilietiškumą su švelniais lyriniais jausmais, su puikiu poeto meistriškumu.

Puškinio kūryba darė įtakos Gončarovui, Turgenevui, Ostrovskiui, Levui Tolstojui, Čechovui ir Gorkiui.

Maksimas Gorkis (1868-1936) — didysis liaudies rašytojas, tarybinės literatūros įkūrėjas — su didžiule meile vertino Puškiną. Savo gausiuose atsiliepimuose, skirtuose didžiajam poetui, Gorkis sugretina jį su dviem pasauliniais rašytojais — Šekspyru ir Gėte. Bet Gorkis eina dar toliau: jo manymu, Puškinas ne tik stovi kartu su pasaulio didžiausiais literatūros gigantais, bet, Gorkio nuomone, Puškinui priklauso pirma vieta šių rašytojų tarpe.

Paties Gorkio meninėje kūryboje matome eilę motyvų ir įvaizdžių, įkvėptų Puškinio kūrybos. Taip, pavyzdžiui, galima sugretinti Gorkio apsakymą "Makarą Čiudrą" ir Puškinio poemą "Čigonai." Abu kūriniai — valios ir žmogaus išdidžios bei stiprios asmenybės himnas. Gorkio apsakyme "Senutė Izergil" nar-suolio Dankos įvaizdyje jaučiasi motyvai, įkvėpti Puškinio eilėraščių "Pranašas."

Puškinas kūrė rusų meną, suprantamą ir artimą liaudžiai. Jo kova prieš autokratiją ir (Tąsa ant 107 pusl.)

# HOMERO ILIJADA IR ODISĖJA

DR. ANTANAS PETRIKA

(Pabaiga)

Atena prašo Dzeusą ir kitus dievus — išlaisvinti Odisėją, kurį nimfė Kalipsė laikosi Oigigijos saloj ir gyvena su juo, kaip žmona su vyru. Dievai sutinka Atenos prašymą patenkinti, jie gailisi vargšo Odisėjo. Pyksta ant jo tik Poseidonas, kad išgriaudami Trojos pilį Achajai sugriovė buvusį ten jo aukurą ir kad Odisėjas išsvilino jo sūnui kiklopui Polifemui vienatinę akį. Tačiau Poseidonas šiame pokalbyje nedalyvauja, jisai yra išvykęs pas Aitijopus, priimti nuo jų avių hekatombą. Taigi niekam nesipriešinant, Dzeusas išsiunčia Hermėją į Oigigijos salą pranešti Kalipsei, jog jau metas Odisėją atleisti. Pati gi Atena skrenda Itakėn, padėti Odisėjo sūnui Telemachui kovoti su besiperšančiais jaunikiais jo motinai Penelopei, kuri visaip nuo tų piršlybų išsisukinėja, nors griežtai piršliams ir neatsako. Šie gi Odisėjo namuose sauvaliauja ir jo turtą eikvoja. Telemacho protestų jie nepaiso, jo nebijo ir net tyčiojasi iš jo.

Atena, pasivertusi keleiviu, aplanko Telemachą ir sustiprina jam viltį, kad jo tėvas dar yra gyvas. Ji pataria Telemachui sušaukti vyrijos tarybą ir pareikalauti, kad jaunikių tėvai sudraustų savo sūnus ir neleistų jiems skersti Odisėjo gyvulių nuolatinėms jų puotoms ir neeikvotų jo vyno. Gi jeigu tėvai Telemacho prašymo neišklausysią, tuomet jisai privalo šauktis užtarimo dievų, o šie tikriausiai juos nubausią. Tačiau seniai savo sūnus sudrausti nesutinka, o iš Telemacho jaunikaii tik pasijuokia.

Tuomet Atena pataria Telemachui vykti į Pilą pas karalių Nestorą, ir pasiteirauti, ar jis nežino ka nors apie jo tėvą, kuris jau dešimtį metų kaip prapuolė. Atena parūpina Telemachui greitą laivą ir pati stoja vairininko vietoj. Laimingai jie perplaukia jūrą ir nuvyksta pas Nestorą. Šis svečius gražiai priima, tačiau apie Odisėją nieko negali jiems pasakyti, nes jį palikęs dar Trojoj, kai pats išplaukęs namo. Jisai savo ruožtu pataria Telemachui vykti į Lakedaimoną, pas Spartos karalių Menelają, nes tasai pats po Trojos

karo ilgai pasviečiais bastėsi ir namo grįžo tik po septynių metų.

Telemachas priima Gerenijos raitelio Nestoro patarimą ir, kartu su jo sūnum Peisistratu, išvyksta į kalnuotąją Menelajo valstybę. Lakedaimoną juodu pasiekė kaip tik dvejų vestuvių metu, kai Menelajo ir Helenos duktė tekėjo už velionies vyražudžio Achilo sūnaus Neoptalemo, o jų sūnus Megapentas vedė šiaip sau Spartos mergelę\*). Šeiminkai svečius gražiai vaišino, o po vestuvių Menelajas papasakojo Telemachui, ką buvo girdėjęs Faro saloj iš galingo nemaraus jūroje gyvenančio senelio Protėjaus. Šis gudročius Menelajui papasakojo apie viliugingą mirtį jo brolio Agamenono, apie žuvimą Ajanto iš Poseidono rankos ir apie Odisėją, laikomą auksakasės Kalipsės Oigigijos saloj. Tai išgirdęs Telemachas įsitikino, kad jo tėvas yra dar gyvas ir pats skubėjo kuo greičiausiai grįžti Itakėn. Atena nors ir žinojo, kur yra Odisėjas, bet Telemachui nesakė, ji tik gaivino jo viltį ir leido jam pačiam tėvo ieškoti.

Tuo metu jaunikaii Odisėjo namuose uliojo, kaip ir pirmiau. Penelopė vis dar tikėjo Odisėją esant gyvą ir visaip bandė jais nukratyti. Ji jiems sakė, būk norinti išausti įkapinį Odisėjo tėvui rūbą ir tekėsianti tik tuomet, kai jį baigsianti. Tačiau kiek per dieną išausdavo, tiek nakčia pati išardydavo. Jaunikaii tą jos gudrybę pastebėjo ir vertė ją audimą baigti. Be to, jaunikaii sužinoję, jog Telemachas išvyko Pilan apie tėvą teirautis, susitarė namo grįžtant jį nužudyti. Jie pasislėpė Asterido saloj ir ten jo laukė. Sužino jusi tai jo motina, baisiai sielojosi, bet negalėjo jam padėti.

Išgirdusi Hermėjo pranešimą, Kalipsė labai nuliūdo, nes ji buvo tikrai Odisėją pamilusi ir buvo žadėjusi padaryti jį nemariu bei nesensančiu. Tačiau Dzeuso įsakymui ji priešintis negalėjo ir turėjo Odisėją paleisti. Odisėjas labai ilgėjosi savo tėvynės ir ten likusios savo šeimos. Per dienų dienas jisai pajūryje sėdė-

\*Menelajui jo žmona Helena pagimdė tik vieną dukterį, gi sūnų jam pagimdė jo vergė-tarnaitė.

damas graudžiai verkė. Gražiosios Kalipsės jusiai nepamilo, “nors ir ilsėdavosi josios šviesiame kambaryje, greta gulėdamas su ja.”

Išvaduotas Odisėjas pasidarė iš rąstų plautą-keltą ir išplaukė į jūrą. Kalipsė davė jam gerą vėją, švairius rūbus, maisto ir vyno kelionei. Aštuoniolikta dieną jusiai pamatė Scherijos salos (Faiakų žemės) kalnus ir jo širdis nudžiugo pergale. Tačiau jį taip beplaukiantį pastebėjo iš Aitijopų begrižtas Poseidas ir, užleides vėjus, sukėlė didžiausią audrą, kuri šipuliais pavertė jo keltą, o jį patį nubloškė toli į jūrą. Odisėjas, deivių Leukotėjos ir Atenos padedamas, po dviejų dienų sunkios kovos pusgyvis priplaukė Faiakų žemę ir ten miške, įsikasęs lapų krūvoj — užmigo. Sekamą dieną jusiai pamatė paupyje Faiakų valdovo Alkinojo dukrą Nausikają su tarnaitėmis žlugtą beskalbiant. Ji davė Odisėjui rūbus, pavalgydino ir į savo tėvo rūmus pakvietė.

Karalius Alkinojas ir jo žmona Aretė Odisėją labai gražiai priėmė, pavalgydino, vynu pavaišino ir minkštoje lovoje apnakvino. Be to, Alkinojas pažadėjo savo greituoju laivu Odisėją namo parvežti. Sekamą dieną Odisėjo išleistuvėms Alkinojas iškėlė didžią puotą su danomis, kankliais ir atletų rungtynėmis, kuriose, iškvietas, dalyvavo ir patsai Odisėjas. Disko metime jusiai pralenkė visus Faiakus.

Nereikalingiems svečiams išsiskirsčius, Odisėjas pasisakė Alkinojui ir jo didikams, kas esąs ir papasakojo, kokius vargus jam teko iškentėti Troją sugriovus. Ta istorija yra įdomi ir kartu gana šurpi:

Beplaukiant Achajams (iš Trojos) namo, Poseidas sukėlė baisią audrą ir jų eskadrilę išblaškė po plačiąją jūrą. Odisėją ir dar vienuolika jo tėvynės Itakės laivų vėjas nuvarė į Kikonų žemę, kurios pilį Ismarą jie išgriovė, vyrus išžudė, o moteris vergėmis sau pasiėmė. Atžymėjimui šios pergalės, Itakai išskerdė Kikonų jaučius, surado jų rūsiuose nemaža vyno ir pradėjo ulioti, nors Odisėjas ir ragino juos kuo greičiausiai plaukti tolyn. Taip juos belėbaujančius užpuolė kalnuose gyveną Kikonų kaimynai, daug Itakų išmušė, o likusius iš salos išvijė.

Pabėgę nuo Kikonų, Itakai priplaukė kitą salą ir ten porą dienų pailsėję — išsiruošė plaukti į tėvynę. Tačiau Dzeusas užleido ant jų piktaįjį Borėją, kuris nupūtė jų laivus ir

vėl klaidingu keliu. Per devynias dienas juos vargino audra ir tik dešimtojoj jie pasiekė žemę taikių Latofagų, kurie minta vien tik augmenimis ir jokios mėsos nevalgo. Latofagai Itakų pasiuntinius labai gražiai priėmė ir davė “paragauti jiems latos saldžiausiojo vaisiaus... saldesnio už medų.” Kuris tiktai to vaisiaus užvalgo, tuoj pamiršta savo tėvynę ir nori Latofaguose pasilikti. Tokius latos vaisiaus ragavusius Itakus Odisėjui teko raudančius varu į laivus gražinti.

Norėdami išvengti latos burtų, Itakai skubiai apleido Latofagų salą ir nuplaukė į tolimą žemę, kur dievų palaiminti žmonės gyvena. Toji sala yra labai graži, žemė derlinga, kurią niekad nereikia nė sėti, nė arti, o tik vešlų derlių nusivalyti. Laukinių ožkų ten pilni kalnai. Odisėjo draugai prisimedžiojo ožkų, jas valgė, vyną gėrė ir ilsėjosi.

Tačiau bepuotaudami Itakai pamatė, kad netoliese yra kita sala. Odisėjas sumanė ją iširti ir palikęs 11 laivų ramiame ooste, savuoju išplaukė “laimės ieškoti.” Priplaukę pamatė, jog ten gyvena baidyklės, vienakiai milžinai Kiklopai. Palikęs įgulą laive, Odisėjas, su 12 stipriausių vyrų, nuėjo salos apžiūrėti. Kalno šone jie rado didžiausią urvą, kuriame gyveno Kiklopas Polifemas, ir keletą uolomis aptvertų daržinių, į kurias milžinas parginęs suvarydavo nakčiai gyvulius. Urvo viduje buvo pilni krepšiai ožkų sūrio ir didžiausi indai pieno.

Vakarop parginė kaimenes ir patsai Kiklopas. Sutvarkęs gyvulius ir pamelžęs ožkas, jusiai viduje urvo susikūrė laužą sau vakarienei virti, gi urvo angą užrito didžiuliu akmeniu, kurio “negalėjęs būt dvidešimts dvejets ratų dviašių drūčiausių iš vietos pavežti.” Ugnies šviesoje Kiklopas pamatė urvo kertėje susigužusius Itakus ir tuoj norėjo sužinoti, kas jie tokie. Odisėjas drebėdamas pasakojo jam apie Trojos karą ir prašė jį, dievų baimės dėlei, keleivius priglauti ir kelionėn išleisti. Tačiau Kiklopas jam užgriovė: “Kvailas esi tu, keleivi, ... jei man liepi pabijoti dievų... Kiklopai aigidvaldžio Dzeuso nepaiso, ... nes mes patys daug drūtesni už juos: nei tavęs, nei draugų aš tavųjų... nuo savęs gyvų neišleisiu.” Ir nė žodžio netaręs, “stvērė po draugą ir trenkė į žemę kaip kokius šunyčius, smege-nys jųjų ištiško ir sutepė žemę aplinkui. Juos

sukapojęs dalimis, pasidarė jis sau vakarienę. Rijo jis juos, kaip liūtas, kalnuose užaugęs, nelikdamas nieko: nei kaulų, nei vidurių, nei mėsos.”

Mėsos priėdęs, Kiklopas dar atsigėrė ožkų pieno ir užmigo. Odisėjas buvo bemanęs jį miegantį kardu nudurti, bet atsiminė, kad jie patys vieni negalės to didžiulio akmens nuo angos nuristi ir turės urve sudžiūti — nutarė žiūrėti, kas bus toliau.

Auštant Kiklopas pabudo, užsikūrė ugnį, pamelžė ožkas “ir vėl nusivėręs du nelaimingu draugu, pasidarė sau pusrytį baisų. Greitai surijęs, išvarė iš urvo kieman įsiai bandą, akmenį baisų atvertęs lengvai. O paskui vėl uždėjo, lygiai kaip uždėdam dėžei viršelį,” ir išginė savo kaimenes.

Urve palikę Itakai pradėjo galvoti, kaip būtų galima iš ten pasprukti. Urve jie rado didžiulį baslį, jo galą nusmailino ir ugnyje užgrūdino. Vakare grįžo Kiklopas, apsiruošė, kaip ir visuomet, o vakarienei surijo du Odisėjo draugu. Čia Odisėjas pradėjo vykinti savo gudrų sumanymą: pripylė didžiulį bliūdą stipraus vyno, kurio jie buvo ateidami iš laivo atsinešę, ir pasiūlė Kiklopui. Vynas tam patiko ir jis pareikalavo jo daugiau ir daugiau, kol visai nusigėrė. Gi už šias “vaišes” Kiklopas pažadėjo Odisėjo nešti tol, kol surys visus kitus jo draugus — palikti jį paskutiniu.

Kai tik girtas Kiklopas užmigo. Odisėjas atsinešė tą baslį, kurį dieną buvo nusmailinęs, dar jo smaigalį gerai ugnyje įkaitino, kol tas pradėjo gruzdėti, ir supuolė keliese smeigė jį į Kiklopo vienintelę akį! Kiklopas iš skausmo haisiai subliovė, o Itakai pasislėpė urvo kertėse. Rytui išaušus, kai tik Kiklopas nurito nuo angos kamenį ir pradėjo leisti iš urvo gyvulius, Itakai, Odisėjo pamokyti, palindo po avinų papilvėmis, įsikibo į jų vilnas ir taip visi laimingai pro aklo Kiklopo rankas praslino laukan. Išleidęs gyvulius, Kiklopas vėl akmeniu užrito urvo angą.

Pasiekę laivą, ir dar ten nusivarę Kiklopo bandos dalį, Itakai pradėjo milžiną kolyti. Šis gi įpykęs ėmė juos didžiulėm uolų skeveldrom laidyti ir vos tik jų laivo nenuskandino. Be to, jis meldė savo tėvą Poseidoną, kad šis neleistų Odisėjui namo sugrįžti, ar bent jo sankeleivius pražudytų. Grįžęs į savo eskadrilę, Odi-

sėjas paaukėjo didžiausią Kiklopo aviną Dzeusui, kad šis leido laimingai iš urvo pasprukti.

Iš čia Itakai nuplaukė į Ajolijos salą pas karalių Ajolą, kuris visą mėnesį juos vaišino ir dar išleistuves iškėlė. Išleisdamas Ajolas įteikė Odisėjui dvylikmečio jaučio odą, kurioje įsiai “uždarė audringuosius vėjus sugavęs,” palikęs laisvą tiktai “Dzefirą malonų lydėti tėvynėn” Itakų laivus.

Devynias dienas jie plaukė laimingai, o dešimtojoj Odisėjas jau pamatė savo tėvynės krantus. Bet Odisėjas, visų nelaimei, per devynias dienas laivą vairavęs bei saugojęs maišą su vėjais — privargo ir užmigo. Jo draugams parūpo sužinoti, kas yra tame maiše, kurį Odisėjas taip stropiai saugo. Jie manė, kad Ajolas ten prikrovė brangiausių turtų, kuriuos nori pasisavinti vienas Odisėjas. Kai tik pavyduoliai spėjo maišą atrišti — vėjai iš jo išspruko ir pradėjo į visas puses nesulaikomi pūsti. Kilusi audra juos ir vėl nuvarė į Ajolų salą, kurios karalius pamatęs, kad Itakai vėl pas jį sugrįžo, — labai supyko ir smarkiai visus išbaręs išvarė! Tuomet verkdami jie leidosi kelionėn ir per šešias dienas pasiekė žemę Laistrigonų. Nuėję į jų pilį Lamą, jie atrado karalių Antifotą, kuris bematant užmušė vieną jų pasiuntinį ir iš jo pasidarė sau pietus! Be to, karalius užsiundė Itakus žmogėdrom Laistrigonais, kurie milžiniškom uolom sudaužė vienuolika Itakų laivų, užmušė visus ten sugautus vyrus ir juos suėdė.

Tik vieno Odisėjo laivas spėjo pabėgti ir jis atplaukė į Ajajos salą, kurioje gyveno gražiaplaukė dievaitė Kirkė su savo broliu Ajetu\*) Tris dienas Itakai lūkuriavo pajūryje, nežinodami ką daryti: plaukti tolyn, ar eiti salą ištirti? Galiau Odisėjas išsiuntė vyrų būrį pasižvalgyti. Neužilgo žvalgai pamatė kalne didelį rūmą, kuris buvo iš visų pusių apgultas vilkų bei liūtų. Tačiau šie žvėrys Itakų nepuolė, tik gerabūdiškai uodegas vizgeno. Rūme Kirkė audė puikų audimą ir gražiai dainavo. Pastebėjusi svečius, ji pakvietė juos vidun ir pavaišino vynu bei medum. Lauke pasiliko, bloga numanydamas, tik vienas žvalgų vadas Eurilochas. Kai tik Itakai užvalgė Kirkės vaišių, tuoj visi virto kiaulėmis, kurias tarnai suvarė į kiaulininkus.

\*Juodu pagimdė Okeana duktė Persėja, gi jų tėvas — Helijas.

Parbēgo uždusē Eurilochas ir visa, kā matē — su ašaromis išpasakojo Odisējui. Odisējas apsiginklavo ir patsai vienas išējo ieškoti 22-jų savo draugų. Besiartindamas prie Kirkės rūmo, jisai sutiko, jaunikaičio asmenyje, dievaitį Hermējā. Šis Odisējā išpėjo apie Kirkės gudrybes ir davē jam tūlų vaistų, stipresnių už Kirkės nuodus. Kai tiktai rūme Odisējas paragavo Kirkės vaišių, tuoj ji palietē jį savo magijos lazdele, norēdama kiaule paversti. Tačiau Odisējas, Hermėjo pamokytas, puolē jā kalaviju, o ši, išsigandusi, pradėjo maldauti atleidimo, žadēdama jam viską, net ir savo patalą: “aš meldžiu įsidēk tu kardą makštīn ir sugulkiva mudu į lovą, kad meilēs mudu prityrē, galētume viens kitu užsitikēti.” Odisējas betgi su šia propozicija nesutiko, kol ji visais dievais neprisieks nieko bloga jam nedaryti. Kirkē sutiko: “Priesaiką davus ir viską patvirtinus drūčiai, nuėjom jos miegaman ir į patalą sugulēm josios gražiausią.”

Po šių “paslaugų,” Kirkės tarnaitēs Odisējā išmaudē, jo kūnā kvepiančiais aliejais ištrynē, švariais marškiniiais apvilko ir ištaigius pietus patiekē. Odisėjo prašoma, Kirkē gražino žmogaus išvaizdą jo draugams, kuriuos ji buvo kiaulėmis pavertusi, ir pakvietē į savo rūmą visus Itakus, net ir tuos, kurie buvo prie laivo likę.

Odisėjui ir jo draugams Kirkės vaišingumas taip patiko, jog jie ten išgyveno ištisus metus. Odisējas kas naktį miegojo prie deivės šono. Tik antriems metams užstojus Itakai pradėjo galvoti apie savc namus ir tėvynę. Kirkē varu jų nelaikē, juos atleido, tik išpėjo Odisējā, kad jam teks atlikti dar vieną pavojingą kelionę, būtent, reikēs nuvykti į Hado ir baisiosios dievės Persefonējos požemio valstybę, kur tiktai mirusiųjų dvasios keliauja. Ten iš aklojo Tebų žynio Teiresijo sielos Odisējas turi sužinoti, kas yra jam likimo skirta, kokia tolesnē kelionē jį laukia. Kirkē Odisėjui pasakē, kad jo laivą skersai Okeano platybė nuvarys Borējas ir ten, kur amžinoje tamsybėje gyvena Kimeriečių tauta, upēs Stikso santakoj, paliai didelę uolą, jisai turi mirusiųjų sielų garbei paaukoti juodą aviną ir jo kraujo pagalba padaryti tūlus burtus, idant galētų iššaukti Teiresijo sielą.

Atlikus aukojimo apeigas, kaip buvo mo-

kiasi Kirkē, atvyko ir Teiresijo dvasia. Pasveikinusi Odisējā, kurį dar gyvas būdamas Teiresijas pažinojo, — pradėjo pranašauti. Ji sakē, jog ant Odisėjo yra labai supykęs Poseidonas už tai, kad jisai jo sūnui Kiklopui akį išdūrē. Betgi jisai ir jo draugai galēsia laimingai grįžti tėvynēn, jei tik bus santūrūs: kai tiktai priplauksia Trinakijos salą, ten jie rasią bandą puikiausių jaučių, kurie priklauso dievui Helijui (Sauliui). Tų galvijų jie neturi liesti, nes visi pražūsią, jei papiausią bent vieną jų. Teiresijas dar Odisėjui pasakē, jog savo namuose, jeigu pavyks jam sugrįžti, jisai ras didžiausią netvarką, svetimus žmones ten sauvaliaujant, jo turtą eikvojant ir žmoną skriaudžiant. Tačiau jisai tiems storžieviams mirtimi atmokēsias. Iškalbējēs visas pranašystes, žynys išnyko.

Hado valstybėje Odisējas sutiko ir savo motiną Antiklējā, kuri buvo mirusi jam Trojoj beesant. Matē jis ten ir daug žymių moterų, kurios gimdē sūnus Dzeusui, Poseidonui ir kitiems dievams; sielas karžygių, žuvusių Trojos kare ir kitur. Agamemnonas skundēsi Odisėjui savo žmonos Klitaimnestros ir jos meilužio Aigisto viliugyste. Jisai teiravosi apie savo sūnų Orestą, kurio per daugelį metų nebuvo matęs ir patarē Odisėjui grįžti į savo namus slapčia, kad ir jam kas nors žudynēs nesugalvotų. Ten buvo Achilas, kuris norėjo iš Odisėjo sužinoti, kaip laikosi jo tėvas Pelējas ir sūnus Neoptalemas. Apie Achilo tėvą Odisējas pats nieko nežinojo, bet apie sūnų pasakē, jog jis esąs narsus karys ir Trojos karo gale buvęs vienas tų herojų, kurie, kartu su Odisēju, buvo pasislėpę mediniame arklyje, kurį Trojēnai buvo, kaip menamą “dovana” pilin parsigabėnē. Achilas labai nudžiugo tai išgirdęs. Matē ten Odisējas ir Ajanta, kuris su juo nenorėjo kalbėtis, nes juodu buvo Trojoj susipykę dėl žuvusio Achilo ginklų, kuriuos jo motina Tetida buvo geriausiam Achajų skyrusi. Sutiko jis ten sielą Hektoro ir kitų didvyrių.

Baigęs su dvasiomis pokalbį, Odisējas su draugais apleido Hado karalystę ir grįžo į Kirkės salą Ajają. Ten juos Kirkē gražiai priēmē ir suteikē svarbių kelionei patarimų: kai jie priplauksia salą Sirenų, tegu niekas jų žavinčių dainų nesiklauso, nes jų dainomis su-

žavėti jūrininkai visi ten žūva. Praplaukę Sirenas, jie atrasią dvi dideles uolas, vienoje kurių yra didelis urvas, kuriame gyvena nemari Kratajos duktė, baidyklė Skilė,\*) turinti šešias ilgakakles galvas, dvylika liaunų ilgiausių kojų, snukyje tris eiles aštriausių dantų, pilnų smarkiausių nuodų. Nei joks laivas pro ją laimingai praplaukti negali: vienu kartu ji pasigriebia savo šešiais snukiais po vyrą ir praryja. Kita šalimais gulinti uola esanti žemesnė. Ten gyvena kita baidyklė Čaribdis, kasdien traukianti į savo nasrus vandenį ir vėl laukan verčianti. Tuomi ji sukelianti didžiausius vandens sūkurius, iš kurių joks laivas negalės išplaukti. Kirkė patarė Odisėjui smarkiai irtis per sąsiaurį ir laikytis arčiau Skilės, nes, esą, geriau netekti šešių vyrų, negu žūti visiems!

Papusryčiavę Itakai ieidosi kelionėn. Laimingai praplaukę Sirenų salą, jie pamatė tas didžiąsias uolas, apie kurias jiems Kirkė kalbėjo. Skubėdami jie persiyrė sąsiaurį, netekę šešių vyrų, kuriuos Skilė pasigriebusi vaitojančius surijo. Neužilgo jie priplaukė Trinakijos salą, kur septynias bandas Helijo jaučių ganė gražiaplaukės nimfės. Odisėjas, Teiresijo ir Kirkės įspėtas, — savo draugus prisaikdino riestaragių neliesti, idant dievas Helijas jų nenubaustų. Visą mėnesį nepalankus vėjas juos išlaikė Trinakijos saloje. Jie jau ir maistą išbaigė, o pasimedžioti nebuvo ko. Badmiriaudami jie mito jūros žuvimis. Odisėjui išėjus salon pasižvalgyti ir ten užmigus, likę jo draugai susigundė skersti Helijo jaučius. Sugrįžęs Odisėjas rado juos jau mėšą hekepent. Jis juos labai išbarė ir meldė dievus jiems atleisti, bet jau buvo per vėlu! Dar šešias dienas siautė audra ir Itakiečiai suvalgė veik visus Helijo jaučius; nevalgė jų tik vienas Odisėjas.

Sužinojęs tai Helijas skundėsi Dzeusui ir reikalavo Odisėjo draugus nubausti, o jeigu Dzeusas jo prašymo neišklausysiąs, jisai grąsino nusileisias į Hado valstybę ir daugiau žmonėms nebešviesias. Dzeusas sutiko jo prašymą patenkinti: kai tiktai Itakai išplaukė į jūrą, Dzeusas tuoj užtraukė juodą debesį, o Borėjas sukėlė didžiausią audrą, kuri sudaužė jų laivą į šipulius. Ten žuvo visi Odisėjo draugai, tik jam vienam pavyko vargais-ne-

galais išsigelbėti, įsikibus į nulaužtą laivo stiebą. Per devynias dienas jį vėjas mėtė jūroje, kol galiau jį vėl atnešė į Skilės-Čaribdis sąsiaurį. Laimei, jo nepastebėjo šešiagalvė Skilė ir jam šiaip taip pavyko praslinkti pro Čaribdis žiotis. Dar kitas devynias dienas jisai jūroje klajojo, kol jį, išbadėjusį ir nuvargusį, vanduo nunešė į gražiakasės Kalipsės Oigigijos salą. Deivė Kalipsė jį ne tik gražiai priėmė, bet ir pamylėjo. Odisėjas, kaip jau matėme, Oigigijos saloj išbuvo net septynis metus, kol Dzeuso įsakytu, Kalipsė jam leido iškeliauti.

Tolesni įvykiai karaliui Alkinojui jau buvo žinomi ir todėl juos kartoti Odisėjas nenorėjo, nes "bjauru, nuobodu yra po dukart tą patį sakyti."

Alkinojas ir jo dvaronys, išklause jaudinančios Odisėjo vargų istorijos, reiškė širdingą Achajų herojui užuojautą ir žadėjo padėti jam grįžti į tėvynę. Sekamą dieną Faiakai suruošė Odisėjui iškilmingas išleistuves, prikrovė jo laivą brangių dovanų ir išleido. Per naktį greitas laivas pasiekė Itakės uostą Forkiną, kur miegantį Odisėją jūrininkai išnešė iš laivo ir, kartu su dovanomis, paguldė didžiulėj nimfių Najadų grotuj.

Poseidonas buvo ant Odisėjo taip įpykęs, kad nesiliovė keršijęs ne tik jam, bet ir jo bičiuliams. Grįžtantį Faiakų laivą, prie pat namų uosto, jisai pavertė uola ir, pilies gyventojams bežiūrint — jį nuskandino. Be to, jisai ryžosi ir Faiakų pilį kalnu nuo jūros atkiršti. Paskilbę jūrininkai Faiakai šio keršto baisiai išsigando ir puolėsi įniršusį dievą permaldauti. Alkinojas tuoj įsakė Poseidono garbei sudeginti dvylikos puikiausių jaučių hekatombą.

Tuo tarpu Odisėjas pabudo ir pats nebežinojo kur esąs. Grįžęs po dvidešimties metų, jisai savo gimtosios Itakės nepažino ir buvo bepradedas manyti, jog Faiakai jį apgavo ir išmetė kur nors į nežinomą kraštą. Tačiau jam pagalbon atėjo sena jo bičiulė dievė Atena ir pasakė, jog čia tikrai yra jo tėvynė. Be to, ji jam papasakojo, kas dedasi jo namuose ir kur yra jo sūnus Telemachas. Kad ir grįžusį Odisėją kas nors nenužudytų, kaip jo draugą Agamemnoną, Atena pavertė jį suvargusiu elgeta ir įsakė eiti pas seną jo kiauleganį Eumają, Sirijos karaliaus Ktesijo sūnų, kurį dar mažą, kaip vergą, iš Foinikų pirklių

\*Žiūr. Žodynėlį "Šviesos" num. 1.

buvo pirkęs Odisėjo tėvas Laertas. Ten, sakė Atena, jam teksią ilgokai palaukti, kol ji pati grįžimo sąlygas paruošianti. Eumajas, nors savo pono ir nepažino, bet jį, kaip pavargėlį, gražiai priėmė, pavalgydino ir daug ką jam apie jo šeimą papasakojo.

Sekamą dieną atėjo pas Eumają ir Odisėjo sūnus Telemachas, tik ką grįžęs nuo Lakeidaimono karaliaus Menelajo. Eumajas labai nudžiugo pamatęs savo šeimnininką ir tuoj išvyko į pilį pranešti apie tai jo motinai. Tuo tarpu Odisėjui pasirodė dievaitė Atena ir vėl jį atvertė jo pirmykštėn išvaizdon, dar net pajauinino. Pamatęs šį stebūklą Telemachas labai nustebė ir pamanė, jog tasai augalotas vyras turi būti koksai dievas. Tačiau Odisėjas pasisakė sūnui kas esąs ir abu ilgai skendėjo džiaugsmo ašarose! Čia juodu susitarė, kaip kovosią prieš begėdžius jaunikius, kurių buvo daugiau šimto.

Vakarop grįžo iš pilies ir skerdžius Eumajas, o Atena vėl pavertė Odisėją seniu, kad niekas jo nepažintų ir nesužinotų jį grįžus. Ryto metą Telemachas išvyko namo, o Odisėją, kaip elgetą, vėliau ten nuvedė Eumajas, mat, taip buvo jo su sūnum susitarta.

Odisėjo namuose, paprastu būdu, jaunikiai uliojo. Odisėjui-elgetai įėjus į savo namus, niekas jo nepažino, tik senas jo šuva Argas draugiškai jam uodegą vizgeno. Telemachas tuoj davė tėvui gabalą mėsos ir kvietė valgyti. Be to, jisai patarė Odisėjui, kaip elgetai, paprašyti išmaldos ir iš kitų nekviestų svečių, kad tuomi ištyrus jų duosnumą. Visi jam davė po plutelę duonos, tik vienas Antinojas pasirodė esąs šykštuolis-storžievis — jisai Odisėją iškoliojo ir net suoleliu jo nugaron sviedė. Telemachas, matydamas tėvą taip užgautą, vos savo pyktį suvaldė. Be to, jaunikiai dar užsiundė Odisėją tūlu girtu valkata, kurį tačiau Odisėjas apkūlęs laukan išmetė.

Vakare jaunikiams išsiskirsčius, Penelopė pakvietė Odisėją (kurio ji nepažino) su ja pasikalbėti, ji, mat, norėjo patirti, ar jis, bekeliaudamas po pasviečius, nėra ką apie jos žuvusį vyrą girdėjęs. Odisėjas ją suramino savo išgalvota pasaka ir tvirta priesaika, kad jos vyras netrukus grįš ir tvarką namuose atsteigs. Keleiviui atsidėkodama, Penelopė tarnaitėms įsakė nuplauti jam kojas ir minkštą patalą pakloti. Beplaudama Odisėjui kojas, se-

nutė Euriklė, buvusi jo židyvė, iš kojos rando (kurį jisai buvo gavęs Parnaso kalnuose šernus bemedžiojant) — jį pažino ir iš džiaugsmo jau buvo išsižiojusi pranešti tą linksmą žinią savo poniai. Tačiau Odisėjas delnu jai burną uždengė ir įsakė šiukštu niekam apie tai nesakyti, kad nesuardžius jo planų jaunikius nubausti. Euriklė tai pažadėjo.

Rytui išaušus, vėl susirinko nekviestieji svečiai. Jie skerdė gyvulius, kepė mėsą, gėrė vyną ir šiaip saivaliavo. Vienas jų net karvės koja metė Odisėją, tik laimė, kad nepataikė. Kiti irgi elgėsi labai įžuliai, šeimnininkavo, kaip savo namuose.

Penelopei jau buvo įkyrėję tos begalinės piršlybos ir ji ryžosi jas — nors ir mylėdama savo vyrą — baigti. Ji atnešė galingąjį Odisėjo lanką (saidoką) ir pareiškė jaunikiams, jog sutiksianti tekėti už to, kuris sulenks tą lanką ir peršaus strėlę per sukabintas grandis. Jaunikiai visaip bandė stygą įtempti, šildė ir tepė taukais lanką, bet jį sulenkti nepajėgė. Galiau, prieš jaunių norą, paėmė lanką Odisėjas, sakė, norįs ir jisai savo jėgą išbandyti. Bematant jis stygą įtempė ir per visas grandis strėlę peršovė. Telemachas, supratęs padėtis rimtį, ginkluotas stojo šale tėvo. Odisėjas pasisakė, kas esąs ir pareiškė, jog atsiskaitymo valanda jau išmušė ir nė vienas jų gyvas iš jo namų neišeisias, jog už papildytas niekšystes visi žūsia! Pirmą Odisėjas nudėjo Antinoją, kuris buvo visų įkyriausias. Visi jie šoko kovoti, gi Odisėjas juos, kaip žvirblius, strėlėmis skynė. Išbaigęs strėles, jisai kovojo ietimi bei kardu; jam padėjo Telemachas ir du jo tarnai.

Nors jaunikiai ir kovojo atkakliai, tačiau nei vienas jų gyvas nepaspruko — visi žuvo. Jų lavonai krūvomis gulėjo rūmo menėje. Baigęs darbą su jaunikiais, Odisėjas dar įsakė nugalabinti neištikimą savo tarną ir 12 iš 50-ties tarnaičių, kuriuos su tais jaunikiais paleistuvavo. Po kovos, Odisėjas lavonus išvilkdino laukan, o menę sieros dūmais išfumigavo.

Kai jau viskas namuose buvo sutvarkyta, Odisėjas pakvietė menėn savo žmoną Penelopę, kuri kovos metu antrame aukšte ramiai sau miegojo. Iškart ji vyro nepažino, manė, jog koks nors dievaitis bus Odisėju pasivertęs. Galiau ji įsitikino, kad tasai herojus, kuris jos namus apvalė nuo negeistinių įsibriovėlių, yra

jos vyras ir juodu abu pradėjo iš džiaugsmo raudoti. Šiuo metu Odisėjas žmonai pasakė, ką jam Hado valstybėje buvo įsakiusi padaryti žynio Teiresijo dvasia, kad numaldžius ant jo supykusį dievą Poseidoną, kad jo vargai yra dar nebaigti. Atlikęs šią sunkią užduotį, jisai tuomet galėsiąs ramiau ilsėtis ir senatvės laukti.

Pasikalbėję menėje, juodu nuėjo į jų miegamąjį, kur "Odisėjas ir Penelopė, seniai išsiilgę meilės, sau širdį palinksmino saldžiai." Po to, juodu ir vėl pradėjo kalbėtis: Odisėjas jai papasakojo karo ir kelionės prietikus, o Penelopė išdėstė visa, kas dėjosi jo dvare ir krašte per 20 metų jam namie nesant.

Rytą, kai buvo "jau Odisėjas gana pasidžiaugęs patalu savo žmonos," jisai atsikėlė, apsiginklavo, ir lydimas savo sūnaus Telemacho bei dviejų tarnų — nuėjo atlankyti savo seną tėvą Laertą. Žmonai gi ir tarnaitėms jisai įsakė niekur iš namų neiti ir su nieku nesikalbėti. Odisėjas atrado tėvą sode besitriušiantį ir po trumpo pokalbio — pasisakė kas esąs. Tėvas labai nudžiugo po tokių ilgų metų sūnų pamatęs ir jį gražiai vaišino.

Tuo metu miestelėnai sužinojo, kokia baisi tragedija įvyko Odisėjo namuose. Palaidoję žuvusius savo sūnus, Antinojo tėvo Euepito

sukurstyti, jie sumojo Odisėjui keršyti ir būriu visi patraukė į Laerto namus. Sužinojęs tai Odisėjas ir jo draugai stojo prieš tą minią kovoti, tačiau, Dzeusui davus ženklą, dievaitė Atena kovą sulaikė ir juos sutaikino. Odisėjas liko Itakės karalium, kaip buvęs, ir ilgai bei ramiai su savo valdiniais gyveno, o jaunikų žudynes visi pilnai užmiršo.

Šiuo epizodu ir baigiamas Homero epas.

## Vatikanas – Nacizmo Rėmėjas

(Tąsa nuo 86 pusl.)

čioniškomis doktrinomis," — paskelbė popiežius.

Po Italijos kapituliacijos, kada Vokietijos pralaimėjimas tapo vis aiškesnis, popiežius nors ir dar mėgino pasiekti separatinę taiką tarp Hitlerio ir sąjungininkų, bet jau perėjo sąjungininkų pusėn. Tačiau ir perėjęs jų pusėn, Vatikanas veikė jų tarpe dviem kryptim: pirma, sąjungininkai turi būti didžiadvasiai Vokietijos atžvilgiu ir, antra, jie turi griebtis priemonių, kad būtų užkirstas kelias komunistui plisti, sutrukdyti Rusijai "užkariauti Europą."

Vatikanas liko ištikimas nacizmui iki pat jo žlugimo.

## DAINA APIE PRAEITĮ

Vėl į praeitį mintys nukrypsta,  
Kad ryškiau dabartis sutviskėtų  
Ir kad niekas dainom vakarykštėm  
Drumsti mūsų širdžių negalėtų.

Ir, kai žiūriu į praeitį niūrią,  
Teismo anstolį visad išvystu,  
Tėvą, glamžantį rankoj kepurę,  
Ir motutę, dar šaukiančią Kristų.

Teismo anstolis vaikšto po tvartą,  
Pirkios baldus lėtai čiupinėja.  
Jo įsakymu griežtu tą kartą  
Iš namų mes beturčiais išėjom.

Mus lydėjo kaimynai per sodžius,—  
Tik per ašaras jų mes nematėm.  
Atminty liko šypsantis buožė,  
Teismo anstoliui plojęs per petį...

Nežinojom tada, kad ne verkti,  
O kovoti ir priešintis reikia. —  
Vis keliavom iš kaimo, į kaimą,  
Sprangią samdinio duoną vis keikėm.

Ir todėl, kai į praeitį žiūriu,  
Teismo anstolį visad išvystu. —  
Veltui tėvas dar glamžė kepurę,  
Veltui motina šaukėsi Kristų...

Tąsyk teismas, valdžia ir pats dievas  
Buvo ponų ir buožių globėjai.—  
Gavęs trūkį, pasimirė tėvas.—  
Mes toliau jo keliais klampinėjom.

Ir skriaudų, mūs vargų kasdieninių  
Joks teisėjas anuomet nematė.—  
Ir kasdien užguitoj mūs tėvynėj  
Buožės anstoliams plojo per petį.

*Antanas Jonynas.*

## VIS TAS SIAUSMAS – KAD JĮ GRIAUSMAS

(Amerikietiški motyvai.)

Siautėja slibinas patrakęs,—  
Tas šimtagalvis, šimtakis...  
Kraujų pasaulio prisilakęs,  
Pasaulį stengiasi praryt...  
Jam negana mūs' brolių kraujo:  
Šimtais gerklių jis nepaliauja  
Vis kurstyt, kurstyt karą naują,  
Kurs, rod's pratruks tuoj-ryto, poryt...

Dūkėja siaubas kapitalo...  
Visur klasta, visur skandalai...  
Ir siausmui tam nes'mato galo:  
Įsiuto, perpyko, pabalo,—  
Vis vienu gaistū mala, mala—  
Tą propagandą kala, kala...  
Fašizmo pančiai tau ant stalo,—  
Tu nespurdėk, tik dėk tiesiog...  
Pasaulio aukso prisispringęs,  
Jis atombombomis galingas,  
Grūmoja mums jis vingių vingiais:  
Tu jam drebėk, tu jo bijok...  
Apsiklausyt jis tau neduoda:  
Visur vis ta pati "paguoda,"  
Visur tik tamsu, tamsu, juoda,—  
Vis ta patamsių velniava...  
Visur tas pabaisa oktopas  
Aukas praryja šimteriopas,—  
Tik grobio, krauna aukso kopas—  
Su gauja gizelių sava...

Plyšojo radijas vienodai...  
Klausyt zaunų tų nusibodo...  
Tą propagandą duoda, duoda—  
Užkimusią, įkirią, juodą—  
Vis raudonbaubiškas klastas...  
Vis kapitalui himnus griežia,  
Vis pažangiuosius plieka, diežia...  
Vis barška dantys pikto driežo,  
Bedraskant auką gardžią, šviežią,  
Bedusinant aukas kitas...

Zylioja velniava gaižioji:  
Raudonas raganas medžioja,  
Kaip inkvizicijos pradžioje...  
Et, kad nubraukus bent greičiau ją—  
Scholastiką laikų šitų...  
Priviso atžarių fašistų...

Jie būklę luošąją pažįsta—  
Ir varo taktiką nečystą:  
Jie tau visaip kapos, tašys tą,  
Kurs dairosi kelių kitų...  
O žmonės vis dėlto nesnaudžia:  
Kas gera, kas negera—jaučia,—  
Vis talką didina jie glaudžią,  
Neboja skerspainių tų, kliaudžių,—  
Žygiuoja žygius pažangos!  
Fašistų skerspaines supratę,  
Jie suka Progresyvių ratą  
Kovingą didina jie gretą—  
Jie Valesą vadovu stato—  
Žiūrėt valstybinės vagos.

Petis petin eilėn sustoję  
Šviesesnį tverkime rytojų!  
Fašizmo atžala piktoji  
Ilgai nebeklestės—vis toja,—  
Tik ženkim progreso keliais!  
Visi vieningai susibūrę,  
Tvirtai suėmę, kas ką turi,  
Fašizmui duosim per kepurę,—  
Ir rožė mūs' pilnavidurė  
Pasauliui pumpurą atskleis!...  
*Jonas Kaškaitis.*

## Nemačiusiai Audros

Aš tau paseksiu pasaką, mažoji,  
Tačiau ne tą, kur sekdavo mama,—  
Apie artojus, laimės kur ieškojo,  
Kuri jiems visad buvo tolina...

Įsmeik rugiagėlių akis į tolį:  
Matai artojus, žengiančius tvirtai!  
Jie užarė duobes, tranšėjų molį,  
Kuriam išdygo paberti grūdai.

Pažvelk! Iškelsiu aš tave ant rankų.  
Žiūrėk akim, nemačiusiom audrų.  
Matai, kokia laukais čia laimė slenka

Šviesiom bangom išplaukusių rugių.  
Štai pasaka, trumpa ir paprasta:  
Ta laimė mūsų rankom surta.

*J. Macevičius.*

# JONIČIO TAKAS

P. Bažovas

Pats matai: aš dar visai nepasenu. Niekas iš mūsų brigados nepasakys, kad darbe nuo jaunų atsilieku. Bet senąjį gyvenimą ne iš kitų pasakojimų žinau, ne iš knygų apie jį skaičiau, — pats patyriau. Dirbtuvės savininkui ne vieną metą dirbau. Prieš prizavą prie varstoto jau stovėjau. Reiškia, tikras darbininkas, ne lengvaduonis. Senojoje armijoje iki unter-oficeriaus laipsnio pasiekiau. Ko dar reikia? Pats, vadinas, senovinis žmogus, jei nuo dabar skaitliuoti. Jaunieji idomaujas, klausinėja mane apie tą, apie kitą: kaip tuomet buvo? Man, suprantama, negaila papasakoti. Liežuvis nepirkas ir rubežiaus nežino. Sąžiningai jiems pasakojau, ką atsimenu, bet iš trumpo žodžio nesupranta. Apie kiekvieną mažmožį jiems reikia be praleidimo aiškinti, panašiai, kaip mums pirmiau seniukai apie senovės įmonių reikalus aiškino. Skirtumas tik tame, kad mūsų dėdukas prie progos kviesdavosi ir paslaptinęją jėgą talkon: ji, būk, padarė, arba išmokino, arba pastūmė į šalį. Mums, žinoma, paslaptingoji jėga — ne talka: niekas jai nepatikės. Vienintelė viltis: nupasakoti taip, kad, kaip yra sakoma, kiekvienas knypkis būtų matomas.

Pamanai, taip ir reikia. Nors ne daug metų nuo senio gyvenimo praėjo, o tiršti jie, tieji metai. Oi, tiršti! Vieni juvi, metai, dešimt atstoja, o ju neseniai jau trisdešimt viena priskaitė. Senovė gi, kurioje ir tu pats gyvenai, labai atsitolino. Kai kada prisimeni ką, tai pats paabejoti: nejaugi taip buvo? Nenuostabu, kad jaunimas, kuris senovės nematė, ne viską apie ją supranta, o kai kada ir netiki. Taigi, aš ir pradėjau nuoširdžiai pasakoti, reiškia, viską iki taško. Iš pradžių nesisekė, aišku, trumpame pokalbyje, klausimais taip kaip tvora užtveria, tik pajėgi išsikapanoti. Bet dabar pripratau. Pat pirmą dieną mano atvykimo čia į poilsio namus, pasakojau apie vieną ginklų sandėlį, nieko — iš syk suprato, klausimais nevargino. Bet, paklausyk. Vis vien iki pietų liko ne daugiau kaip pusvalandis, ką per tas trisdešimt minučių pada-

rysi! Tačiau tas, gal būt, tau bus naudinga!

Tai buvo civilinio karo metu. Tuomet jis mums mažai viliojančiu rodėsi, bet dabar, kitaip supranti. Ką besakyti. Pats, girdi, pamatysi, kur takas nuves.

Mūsų dirbtuvėje, įžuliai nuo gimtinio namo, gyveno tekintojas. Pamiršau jo pavardę. Ne tai Poteriajevas, ne tai Potopajevas. Pas mus, matai, tokie pavadinimai dirbtuvėje — paprotis. Poteriajevai, Poletajevai, Polešajevai, Podšibajevai, Potopajevai, Potoskujevai — jie ir maišosi atmintyje. Tąjį tekintoją visuomet vadino po tėvu — Joničiu. Jauniems tas nelabai pritiko, tai jie dadėdavo: dėdė Joničius, o mažamečiai — dėdukas Joničius. Ir tas taip prigijo, kad ir jo šeimos narius įvardindavo: Joničio žmona, Joničio dūkros, Joničio žentai. Tada jau jis buvo gerokai pagyvenęs, turėjo anūkus, tik kita pavarde, nes neturėjo sūnų, vien dukteris. Su jauniausiaja gi, su Variutka prieš prizavą aš žaidžiau žvilgsniais, ketinau vesti, bet tetušis neleido.

— Neviliok, — sako, — neišmislinėk, ko nereikia. Armijoje sau bereikalingą rūpesnį prigyvensi, ir jai su mažyčiais teks bėdos paragauti. Kai atitarnausi, tuomet ir ženysis. Liks, girdi, mergina ir tau.

Paklausiau tėvo, taipgi ir su Varia susitarėme, kad palauks. Tik mano tarnyba ilgai užsitęsė. Kuone tryliką metelių su šautuvu nepersiskyriau. Kada sugrįžau iš civilinio karo, Varės vaikai jau lankė mokyklą. Bet, kam apie tai prisiminti, nes kalba eina ne apie mano likimą, o apie Joničių!

Pagal savo amatą jis buvo vienas iš pirmųjų meistrų ir uždirbo palyginamai gerai. Švariai užsilaikydavo. Barzdos neaugino, už tai ūsai buvo retenybė, didelio svorio, o antakiai tiršti, sujungti per vidurį. Pirmą sykį pamatęs, pamanydavo: žiaurus charakterio žmogus. Gyvenime buvo korektingas. Net per didžiausias šventes niekas jį girtą nematė. Tik taboką degino be pagailos. Kada tik matysi, visuomet su pypke dantyse. Į savo šeimos reikalus nesikišo. Žmona, aišku, daržą prižiūrė-

jo, karvę užlaikė, o jis į tai nekreipė dėmesio. Šieno ir malkų pas juos pakankamai. Kiti, dirbusieji dirbtuvėje, imdavo į namus smulkius darbus nutekimui ar nušlipavimui, bet Joničius sausai atsisakydavo:

— Man įkyrėjo tas pats darbas dirbtuvėje.

O betgi, pats be darbo nesėdėjo. Kaip pareidavo iš darbo, pavalgydavo, užsidedavo savo pypkę ir tuojau prie varstoto. Turėjo paprastą, panašų, su kuriais tekintojai vaikščioja. Kaladėlė taipgi su varžtais ir mažu priekalėliu radosi, ir mažas pilnu paruošimu instrumentas. Ką Joničius per ištisas dienas dirbo,—to niekas nežinojo. Daugelis įdomavo, o jis arba nutylėdavo arba trumpai atsakydavo: „...tai mažmožis.“ Iš šeimos taipgi nesužinoti, nes vien moterys, o jos, kaip seniau priimta, niekuomet į technikinį reikalą nesikišo. Tik vieną kartą tas mažmožis pasirodė. Joničius padarė savo anūkui žaislelį, kurį ne tik vaikai, o ir suaugę iš visos gatvės ateidinėjo pažiūrėti. Man irgi teko jį matyti. Tikrai, žaislelis nepaprastas. Tokių dar ir šiais laikais nepadaro, bent man neteko matyti.

Tupi neva mažas vabalėlis, ir sparneliai kaip reikia. Rūpestingai padarytas. Nė jokio knypkio nei užsakalo nesimato, o spustelk nugarėlę — vabalėlis išlys tau iš po piršto, suzvibia, išskečia sparnelius ir skrenda. Nedaugiau, kaip pusę aršinos, o visgi skrenda.

Po to, užveizdos, kurie turėjo reikalą su Joničium, barėsi dėl šio žaislelio:

— Dėlei vaikiškų žaislų pas tave laiko yra, bet kada pas tave su reikalu, tai nosį suki į šalį! Ir pinigų tau nereikia? Pasirodo, per daug turi?

— Tą, — atsako, — visaip įvertina: vienam rublis brangesnis už viską, kitam — išradimas. Mums nėra reikalo bartis. Rublis pas tave, išradimas pas mane. Abu prie savo — apie ką kalbėti?

— Išdykauji tu, Joničiau! Kaip jaunystėje šposaudavai, taip ir sensdamas nenurimsti. Laikas būtų pažinti savygarbą!

— Ką padarysi! Ne čugunas — nepervirinsi. Toks jau išėjo. Nepalaikykite už blogą!

Apie Joničiaus šposus taip pasakodavo:

Jaunystėje, jau kada jis patapo geru tekintoju, sumanė vykti į kokį tai Abakinskio fabriką. Kur tai toli. Ne tai Tomsko, ne tai Krasnojarsko gubernijoje, senais pavadinimais.

Gelžkelio į Sibirą tuomet ir kalbose nesigirdėjo. Į tokį toli reikėdavo šunkeliais dasigauti. Ne juokų darbas. Namiškiai ir tie, kurie greta su Joničium dirbo, leidosi atkalbinėti. Tėvas net grasino:

— Prakeiksiu! Neteksiu gentkartės!

Joničius spyrėsi. Tėvui sako:

— Tavo valia. O kaip gentkartės netekti, kuomet ji mano rankose?

Taip ir nepaklausė, išėjo. Po penkių metų sugrįžo ir vėl stoji ton pačion dirbtuvėn. Klausinėja jį apie Abakaną: kaip ten ir kas? Jis nenoriai atsako:

— Be reikalo varginau kojas. Pas juos tas pats, kaip ir čia. Dar prasčiau.

Nieko daugiau iš jo ir nesužinojo. Vėliau, po eilės metų, kai jis jau susilaukė šeimos, sumanė persikraustyti į Naujo dirbtuvę. Ji vėl atkalbinėjo, patarė:

— Nueik tu ten geriau savaitei, dviem. Čia netoli. Pažiūrėsi, tuomet ir spręsk, ar verta kraustyti.

Tačiau, Joničių perkalbėti negalėjo.

— Praėjimu, — sako, — praeisi, nieko nepatirsi. Kiekvieną dalyką reikia atsidėjusiai tēmyti: pagyventi, padirbėti, nes nesu linkęs pirštais burti.

— Koks, — klausinėja, — ten pas tave reikalas?

Joničius atsišauna:

— Kol darbas neatliktas, tai ka apie jį kalbėti.

Pagaliau, persikraustė. Šį sykį neilgam. Metus, ne ilgiau, ten gyveno. Kada sugrįžo, tiek tepasakė:

— Koks ten fabrikas! Senais geležgaliais žvangina, kad prasimaitinti. Ateitim visai nesirūpina. Tikrai taip. Daug prasčiau negu čia.

Dirbtuvės viršininkai šnairavo į tokį jo nepastovumą, o visgi be ginčų jį priiminėjo atgal darban. Rankos, mat, auksinės, ir prie politikos pas Joničių jokio prisirišimo nebuvo, o tais metais viršininkams tas už viską brangesniu buvo.

1905-tais metais mūsų dirbtuvėje įvyko didelis streikas. Tęsėsi keturis su puse mėnesių. Nelengvai tas darbininkams atsiėjo. Joničius tuo metu neišsiskyrė nuo kitų, taipgi su kiais metė darbą, bet į susirinkimus, kurių tuo laiku dažnai būdavo, nesilankė. Bandė jį išrinkti delegatu nuo dirbtuvės, rankomis ir kjomis spyrėsi:

— Paliuosukite! Negaliu, nemoku, tai ne man.—Bet streikui pasibaigus zurzėjo:—Šumo iki lubų, o naudos du coliai. Išspaudėme penkias kapeikas — ir pasiliko kaip buvo: lenk sprandą ir nebandyk žiūrėti, kur savi-ninkas tavo darbą išėikvos.

Prasidėjus vasario revoliucijai, Joničius, matomai, mažai į ją tikėjo — užsidares kamputyje namie išsėdėjo. Po Spalio, kada nuo savininkų dirbtuvę atėmė, jis susidomėjo, pradėjo lankytis į susirinkimus, pats kalbėti. Darbininkų komitetas dažnai davinėjo patarimus apie tą ir kitą kaslink dirbtuvės. Tačiau neilgam. Tuometinė suirutė jam nepatiko, — Joničius ir vėl užsidarė savo kampe lyje, kad ir nesurasi. Taip, kaip apuokas medyje, ir prasėdėjo iki civilinio karo. Pirm to aš į namus tik trumpam užeidavau ir teko matyti, kas toliau su Joničiu dėjos. Dirbtuvėje, aišku, radosi Raudonosios Gvardijos dalinys. Įstojau į jį pirmą dieną, kai atvyko, o neužilgo ir komandierium tapau. Mane, mat, dirbtuvėje žinojo iš seniau pačiame darbe ir paskaitė dar ir tą, kad armijoje per šešis metus išmokau kariaunos. Todėl pasitikėjo.

Apie tai, kaip mes pirmiau dirbome, neaiškinsiu, bet ve, prisiėjo mūsų daliniui pasitraukti. Be kitų, raginame Joničių trauktis sykiu.

— Einame, nes gali būti blogai. Juk esi tikruoju darbininku, — tau reikia laikytis išvien su mumis.

— Betvarkės, — atsako, — pas jus daug. Netikiu, kad bus tvarka, be to, ir senas esu, koks gi iš manęs karys išeis!...

Dėlei to, aišku, įvyko pasidalinimas. Vieni smerkė Joničių: “Kontra tu, jei nuo savųjų pasilieki,” — kiti grąsino: “Parašys tau kolčakiniai savus patvarkymus ant tavo nugaros!” Radosi ir tokių, kurie griežtai reikalavo: “Ką su tokiu dar kalbėti! Išdavikus šaudyti reikia!”

Joničius ant to visko teatsako vieną:

— Darykite, kaip žinote, o aš neisiu.

Taip ir pasiliko. Iš pradžių apie jį kai kada prisimindavo, o vėliau, kai mūsų dirbtuvės dalinys tapo paskirstytas į Raudonosios Armijos kuopas, apie Joničių niekam nė galvoj. Visai apie jį pamiršo.

Apie mūsų fronto žygius daug pasakoti neprisieina. Kiekvienas žino, kad Uralo fronte

iki atvykimo draugo Stalino, dalykai buvo vėdami prastai. Klementij Efremovič Vorošilovas savo straipsnyje išaiškino, kodėl taip buvo. Štabas buvo silpnas, fronto linija plačiai padrikus, užpakalis neapsaugotas, patikimų rezervų nesirado, o apginklavimas pavadintas apverktinu. Apie mūsų 29-tąją diviziją straipsnyje atskirai pasakyta, kad ji per penkias paras laikėsi be šmotelio duonos.

Mums, kurie buvome priekinėse linijose, ne visuomet tada tas buvo matoma, bet kad rezervų stokavo, gerai žinojome, nes — penktas mėnuo iš mūsų nepasitraukėme. Prasta apranga irgi kiekvienam matėsi: basi, apdriskome, šovinių mažai, sviedinių tartum kokia dovanėlė per dideles šventes, o maisto — pyragėlis su ašakom. Gerokai prieš tai, mums pradėjo išdavinėti po aštuntą dalį svaro avižinės duonos. Penkiasdešimt, reiškia, gramų. Tai visos dienos porcija. Prisiminus dabar tą šmotelį, kuris sutrupėdavo rankose, nesinori tikėti, kad tuomi išsilaikėme ištisus mėnesius. Na, o pas juos, kolčakinius, visai priešingai. Jie sotūs, apauti, aprengti, ginklų ir šovinių perviršius. Kitataučių pagelbininkų, pats žinai, buvo daug. Iš Anglijos, iš Amerikos, iš Japonijos jiems pristatinėjo.

Suprantama, jog mums būdavo riestai. Be to, anksti giliais sniegais ir stipriais šalčiais žiema užstojo. Trumpai pasakius, pražūtis. Kaimuose, per kuriuos reikėjo trauktis, buožės atgijo, sujudo, džiūgavo: “Raudoniesiems galas atėjo!” Silpnesnieji dvasioje, pasitaikydavo, pasitraukė. Bet buvo ir tokių, kurie tuo sunkiuoju laiku ateidinėjo pas mus. Daugiau iš jaunimo. Iš senesnių tik tieji, kuriu sūnūs su mumis buvo. Dėlei to ir bijojo pasilikti.

Ir štai... Kaip šiandien man matosi... Mes apsistojome mažame kaimelyje už Biserškio fabriko. Prieš tai, kolčakiniai darė puolimą, bet mes atsilaikėme. Ir gerai tas pavyko! Šaudėme, mat, iš po geros priedangos ir padarėme priešui daug nuostolių, o pas mus tik vieną sužeidė ir tai labai mažai. Kolčakiniai pasitraukė, pasidarė linksma: nedidelė, o visgi pergalė. Be to, ir oras sušvelnėjo. Vakarop sniegas su vėju, o prieš rytą snigo ramiai ir šilčiau pasidarė. Sargybos punkte žymiai lengviau, bet reikia tēmyti abiem akimis: po tokia sniego priedanga priešas nepatēmytu gali prišliaužti. Patikrinau sargybinius ir su-

grįžau į grįčią, kuri skaitėsi štabo buveine. Tik pasirošiau poilsui, įsakydamas savo pagalbininkui, tuomet tos kuopos likučiais komandavau: — Būk sargyboje! Užsižiopsosi — užpuls. Ir kulkosvaidžiais tenesišvaisto be reikalo!

Čia pat man sako:

— Drauge komandieriau! Ant linijos su laikė senį. Keistokas jis. Tartum biskį trūksta jam. Plepa apie gimines, o gal prisimetėlis. Paklausinėk tu pats: gal bus prisiūstas.

Atvedė senį. Ūsuotas toks. Kepurė gera, vilokai taipgi, o drabužiai — kapota lengva, kokią po kailiniais pasivelka. Įsižiūrėjau — nagį Joničius. O jis manęs, matau, nepažino. Ir nenuostabu, nes per tą laikotarpį dikčiai apaugau barzda. Nebuvo kada ir kuomi nusiskusti. Pradedu klausinėti, kaip priimta: kuomi esi, iš kur, kuo užsiimi, koku keliu atėjai! . . . Joničius pasakoja apie save tą, ką aš jau žinau. Pasakoja teisingai.

— Kodėl, — klausiu, — drabužiai tokie lengvūs ir kaip tu taip apsilvilkęs tokį tolimą kelią perėjai?

— Kailinius, — atsako, — aname kaime palikau, su kuriuo kariaujate. Pribuvau ten vakare, įėjau į vieną pirkiją, o ten vien moterys. Pradėjau nuo tolo klausinėti, kas ir kaip. Norėjau sužinoti, ar toli jūs esate. Moterys pasakė man, kad visą dieną buvo apsišaudymas toj ir toj vietoj, o pavakariop čionykščiai sugrižo. Negalėjo, be abejo, jūsiškius nugalėti. Tik tiek sužinojus, pirkion įėjo dviese ir, nepasakę prasto žodžio, nutempė pas savąjį viršylą. Tas puolėsi, ką darai, kas, iš kur? Aš jam persistačiau motovilinskiu darbininku. Ėjau, būk, savuosius aplankyti, o dabar einu namo. Viršyla man pasako: "Greit Permę užimsime, tuomet paaiškės, o kol kas nuveskite į daboklę." Atvedė į namą, o ten šeši panašūs areštantai. Nakčiai užstojus, sargybinis pasakė: "Eikite, jei reikalas, tik viršutinius drabužius nusivilkite. Vėliau neišleisiu." Aš su kitais išėjau. Be kailinių, suprantama. O naktis tamsi, sniegas, o ir vėjas žiaurus. Per du žingsnius žmogaus nematyti. Nusprendžiau: pabandysiu savąją laimę; jei ir žūsiu, tai vis arčiau prie savųjų. Taip ir išėjau. Girdėjau: šaudė į orą. Visą naktį klaidžiojau, o

ryte pas jus atėjau. Peršalau, aišku, bet, kaip matai, gyvas.

Klausau jį ir maštau: atatinka tikrenybei. Paskui klausiu:

— O pas mus ko tau reikia?

— Noriu, atsako, — pasiaukoti sovietų valdžiai.

— Kaip tai?

— O taip, kad siela ir kūnu jai tarnauti. Ką žinau, ką moku, ką išradau, viską jai ir niekam kitam.

Nebeišlaikiau, ir sakau:

— Seniai metas, dėdė Joničiau.

Jis atydžiai pažiūrėjo į mane, pažino ir sako:

— To ir tikėjaus, kad pasieksiu saviškius. Po to sekė artimas pasikalbėjimas.

— Pakeptų, — sakau, — tave kolčakiniai už ieškojimą sovietų valdžios?

— Ne, atsako, — dar iki šiol nepagavo, bet pasirošimus daro. Ir dar kas! Atsimeni, prieš pat karą mūsų dirbtuvė perėjo į kokios tai kompanijos rankas? Iš pradžių manėme, bus didi permaina, o išėjo niekas. Atvažiavo tik vienas naujokas. Mūsiškai kalbėjo prastai, bet suprasti galima. Ir pavardė jo kitatautiška. Chitsom, ar kaip ten. Mėlynuose marškiniuose vaikščiojo. Pats, juk, matei?

— Matyti, — atsakau, — neteko, o girdėti girdėjau.

— Tas Chitsom tada daugeliui mūsų dirbtuvės draugų atrodė lyg būtų prieš viršylas. Paslankus, mat, ne poniškas ir technikinį supratimą turįs. Tą patyriau savo darbe. Pas mane, mat, prie varstoto buvo pritaikytas tūlas dalykėlis. Palengvinimą suteikė. Dirbtuvės viršylos daug sykių pro šalį praeidavo, nė vienas nepastebėjo, o šis pamatė ir tuoju susidomėjo: "Iš kur gavai? Ar seniai! Kokia nauda." Nuo to laiko, kaip tik ateina dirbtuvėn, būtinai užbėga pas mane, pasisveikina ir paklausia:

— Yra kas naujo?

Pradėjo taipgi mane saviškai vadinti: mister Enč.

Jaunesnieji dirbtuvėie ta pasigavo ir jie pradėjo mane taip garbinti. Prisėjo su jais rimtai pasikalbėti.

— Kas čia, dabar? Kada kitatautis žmo-

gus darko mūsų kalbą, jam už tai didelio apkaltinimo nepadarysi, o jūs kur zovada pas-kui jį? Koks aš jums misteris, kada darbe esu techniką ir tinku būti jums dėde? Ir mano vardas rusiškas, suprantamas. Kokią teisę turite jį keisti į atsirūgimą po išgėrimui rukštaus kvaso?

Susarmatinau, subariau — paliovė.

Na, tas Chitsom dabar vėl atsirado dirbtuvėje. Jau kitaip apsirengęs, ir su juo atvyko dar virš desėtkas kitų žmonių. Kai kurie kariškai apsirengę, kiti civiliai. Vaikšto po dirbtuvę, prižiūri. Pastebėję kur kokią netvarką, — tyrinėja, kas turi už tai atsakyti, o vakare, žiūrėk, kolčakiniai kariai eina į namus ir atsakominguosius vedasi, o jei namuose jų neranda, suimdinėja šeimas. Pasi-darė ir aklam aišku, kas per vieni savininkai ir kam kolčakiniai tarnauja. Reikia, manau sau, eiti pas saviškius. Nekokie, girdėti, dalykai pas juos, o betgi čia pasilikti nebe-galima. Tik spėjau apie tai pamąstyti, nagi ir Chitsom atvažiuoja. Vienas atvažiavo, be pagelbininkų. O šneka, tartum pažįstamą rado. Pasėdėjo apie pusvalandį, pakoliojo bolševikus, jog jie dirbtuvę suardę, pasigyrė, kad greit su jais apsidirbs, ir dirbtuvė vėl susitvarkys, o paskui užkliudė žodeliu:

— Jūs mokate skraidantį vabalą padaryti?

“Ot, — manau, — koks landus! Ir apie žaislą suuostė, ir to panorėjo!” Bandau atsi-sakinėti:

— Tai buvo vieną sykį. Padariau savo anu-kui žaislą, o jis seniai jau pametė.

Chitsom pažiūrėjo į mane vilko akimis, su-sigriebe pradėjo švelniai lemeniuoti, kas, būk, sykį ką pagamino, tam lengva ir antrą kartą tą patį pakartoti. Išsiima piniginę ir duoda man rankpinigius, o aš, aišku, atsisa-kinėju.

— Nepriprasta pas mane iš anksto imti pi-nigus. Dar nežinau, ar sugebėsiu, be to, ran-kos sugrubėjo. Tačiau, pasistengsiu, tik ne taip greitai.

Jis pradėjo derėtis apie laiką. Išgavau iš jo savaitę. O kai tas gudrusis pliauškalas iš-šliaužė iš mane pirkios, tą pačią dieną pasiun-čiau savo senę į Čeremchovką, neva į svečius pas Barborą, o pats užrakinau duris, raktą kaimynui atidaviau ir prieblandoje į miestą.

Iš ten pavažiavau tavoriniu, iki apsistojo, o toliau nuėjau pėsčias. Kelias buvo nepalan-kus, o visgi pribuvau.

Tą mūsų pokalbį klausėsi visi. Kai kurie stojo klausinėti:

— Pasakyk, dėduk, apie kokius ten paliki-mus pasakojai, kad tave sulaikė?

Aš dadėjau:

— Ir apie Abakaną taipgi.

— Nuo jo, — atsako, — priseis ir pradėti, nes iš ten mano takas prasidėjo.

Čia Joničius apsistojęs pagalvojo ir pradė-jo pasakoti:

— Nuo pat jaunystės dirbu prie varstoto. Dirbu ir galvoju taipgi, suprask, apie šį bei tą. Žaislas, kurį Chitsom užsigeidė, — maž-možis. Nemažai dirbant ir naudingo į galvą ateina. Bet suprask — duos tau už tai kokį rublį, o savininkui bus pelno. Koks iš to man džiaugsmas? Išradimas juk ne iš piršto atsira-do. Buvo pasklidę girdai, kad Abakane dar-bo artelė perėmė seną valstybinę fabriką. Na, manau, štai kur darbininko išradimą galima bus panaudoti. Bus jėga. Negaila į šią dėžę ir savo triūsą įdėti. Nuvykau, o tikrenybėje ne taip išėjo. Fabrikas senas, senoviškas. Valstybė norėjo visai jį uždaryti, bet tenykš-čiai darbininkai pasipriešino: patys, būk, iš-laikysime, dar padirbėsime. Jau pirmuose me-tuose artelė prasiskolino pirkliui Duniachinui, o su tuo daina žinoma: darbininkai prakai-tuoja, o pirklys haliavoja. Nusispjoviau ant tos duniachinės vieros, grįžau namo, apsive-džiau, bet ramybės man nėra. Man rūpi: kaip bus su darbininkų išradimais? Juk, kiekvie-nas, jei tikrai mėgsta savo darbą, neišvengia-mai sugalvoja, kaip tą darbą padarius leng-vesniu, greitesniu ir geresniu. Kiek tokių iš-radimų! O kur jie dingsta? — Dažniausia už skatika savininkui padovanoja, o jis iš to rubliais ima. — Pasitaiko, be abejo, kad iš-radimą sūnams arba giminėms perduoda. Tose paskaidytose giminėse irgi mažai ge-ro. Retai, žinot, sūnus seka tėvo pėdomis, o kai kada dar geriau esti, sumano kitką. Su-randi, išradimas arba dingsta arba į to pačio savininko kišenių nueina. Išėina, taip prastai ir kitaip negerai.

Ot ir laukiau, ar neatsidarys kur nors ar-telės fabrikas, kad darbininkų išradimus ne į

savininkų kišenius kišti ir neišbarstyti, o laikyti vienoje vietoje ir juos toliau išvystyti. Sužinojau apie artelę Naujo fabrike, persikėliau ten, o išėjo prasčiau už Abakaną. Kubilai ir viedrai, ir visokie grozdai. Net neatrodo į fabriką.

Kada mūsų dirbtuvę paskelbė visuomenišką, nudžiugau. Pamaniau, pagaliau susilaukiau. Bet, pritrūko dvasios. Pabūgau netvarkos, visai nepagalvojau, kad iš pradžių visuomet taip yra, o paskui susitvarko. Kada mūsiškiai apleidinėjo dirbtuvę, ragino mane sykiu eiti, o aš, kvaila galva, ir šį sykį atsakiau: senas, būk, netinku kariauti.

Ir štai, Chitsom, kuris iš užjūrio į mūsų dirbtuvę atplaukė, mane pamokino. Supratau, kad dirbtuvė, apie kokią svajojau, ne pyragas iš pečiaus ant stalo padėti: ją reikia bendrai patiems sudaryti ir visų pirmiausia jai vietą tvirtai aptverti. Jei ne, bematant koks nors Duniachinas pasigrobs arba, dar prasčiau, kitatautis gobišius prisistatys.

Ant to, mano kreivusis takas ir pasibaigė, išėjau į platųjį kelią. Kaip apvalkalas nuo akių nukrito. Dabar aiškiai matau, kad pirmiausia reikia iškovoti vietą, ant kurios darbininkas pataps savininku. Nors nesu jaunas ir prie karinių veiksmų nepratęs, bet priimkite mane. Ką galiu, tą padarysiu, galvos nepagailėsiu. Joje per eilę metų susikaupė nemažai sumanymų-išradimų, bet nėra kam juos perduoti, jei sovietinė valdžia neatlaikys. Su taupiau nuo senojo dirbtuvės savininko, Duniachinui nepardaviau, o Chitsomui atiduoti niekad nesutikčiau. Taupiau, matot, savo įpėdiniui — tiems patiems darbininkams, kurie man pasitraukus užims mano vietą. Juose, nebaugu, nepražus, bet plėtosis, eis didyn.

Pasikalbėjome su Joničium dar apie dirbtuvės reikalus: kaip ten, kas nukentėjo nuo kolčakinių, kas pagelbsti jiems, — o paskui nusiuntėme jį į užpakalines linijas. Po trijų mėnesių jį mačiau Vereščagino stotyje. Ten

jis ginklų taisymo darbe pagarsėjo. Gabus, girdi, senis. Paėmęs iš syk mato, kas kur reikia pataisyti, ir greitai pataiso. Dar kalbosėjo... Tuomet buvo vartojami "Lewis" kulkasvaidžiai. Nusiskųsdavo, kad jie dažnai užspringdavo. Gi Joničius pritaikė kokius tai naminio darbo šratelius — žymiai tapo geresniais. Nesuprantamos mano visos smulkmenos, nors pats visą gyvenimą stoviu prie varstoto, bet žmonės jį gerbė. Daugiau apie Joničių ilgą laiką negirdėjau, tik sugrįžus namo, sužinojau iš jo giminių. Paaiškėjo, kad žuvo anapus Novosibirsko. Pereidinėjo, pasakojo, pro dirbtuvę, paliktas dėlei seno amžiaus, o jis, senu įpročiu, užsispyrė:

— Nesutinku, sako, — dirbtuvė gali palaukti, pirmiausia reikia visus apuokus iš mūsų žemės išvyti. Kad jų nei vardo neliktų. Tuomet darbas pakils virš kalnų, nes kiekvienas stengsis duoti tą, ką geriausia turi.

— O ką tu manai, juk Joničius teisingai nukalbėjo. Tik pažiūrėk, kokia pažanga prieš praeitį! Virš kalnų, ar ne tiesa! Kodėl? Mokslas, aišku, daro savo, technika taipgi. Na, ir sandėlis darbininkų išradimų neatsilieka. Bendrai, viskas reiškia daug: vienas sugalvoja, antras prideda, trečias pagerina, ketvirtas dar aukščiau pakelia. Viskas vystosi taip, kad iš šalies tik stebėtis reikia.

Vertė *Darbintas*.

## Puškinas ir Rusų Klasikinė Literatūra

(Tąsa nuo 93 pusl.)

baudžiąvą organiškai susiliejo su svajonėmis išvaduoti žmogaus asmenybę iš bet kurios priespaudos. Socializmo šalyje Puškino svajonės dėl asmenybės išlaisvinimo, dėl visalaidinio meno tapo realybe. Štai kodėl tarybinei liaudžiai artimas ir brangus Didysis rusų poetas, paaukojęs savo gyvenimą kovai dėl aukštų žmonių idealų.

## Nauji Namai Antakalny

Lai čaižo mus lietūs  
ir niaukiasi toliai,—  
aukščiau vis į debesis  
kilkit, pastoliai!

Mes dedame plytą  
prie plytos smagiai.  
Eilēm, kaip kareiviai,  
rikiuojas langai...

Greit mėlynos akys  
pro juos gal žiūrės  
į mėlyną vingį  
srauniosios Neries.—

ir meisteris žilas,  
praeidams pro šalį,  
išgirs jam pažįstamą  
skardų balselį,

nenoroms stabtelės,  
nusišypsos—  
ir, ūsą paglostęs,  
tyliai pagalvos:

“Laiminga vaikystė!  
Laiminga karta!  
Būk prakaito mūsų  
ir laisvės verta!

Mes požemy šalome,  
ėjom kalėti,  
kad jums atsivertų  
šie rūmai saulėti,

kad būtų gyventi  
platu ir džiugu,  
kad lietūsi juokas  
iš šitų langų.”

*A. Churginas.*

## Rikša Li

Basos kojos ant įkaitinto asfalto,  
Pliukš, pliukš,  
Kaip lapai ant vandens.  
Gelsvos raumenys įtemptos,  
Galva atmesta į šoną.  
Greitai, greitai, greitai, Li.  
Tu esi rikša.

Esi?  
Buvai!  
Žiūrėk aplinkui.  
Matai tas vėliavas  
Gimtajam šanchajuj?  
Jos turi pasaką tau.  
Klausykis, Li.  
Klausykis.

Ten toli, kur Jenano rausvas molis,  
Kur vėjai žaidžia po mongolų tyrus,  
Ir vandenys šaltojo Amuro  
Pasakoja apie Sibirą,  
Jie tarė:  
Tu būsi žmogus.

Ir lygumos nustebo;  
Ir ryžių laukai nubalo,  
Ir net kalnai tarpusavy šnibždėjo,  
Kad Li, kad rikša Li  
Iškels dar galvą savo.

\* \* \*

Basos kojos ant įkaitinto asfalto,  
Bet akmens tavo! tavo! tavo!  
Atmink tą pasaką.  
Nes ji tikrovė.  
Ir žengk kaip vėjas,  
Kurs tyrus glamonėja,—  
Gysluota ranka savo...

*R. Baranikas.*